

Ogledalo vladi 2000 – 2002

Pripravo tega poročila in raziskavo so finančno podprli: Delegacija Evropske komisije v Republiki Sloveniji v okviru programa Phare Access 2000, Veleposlaništvo Kraljevine Nizozemske v okviru programa Matra KAP in Urad vlade RS za informiranje.

Veleposlaništvo
Kraljevine Nizozemske

Založnik publikacije

Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, ustanova
p. p. 4440, 1001 Ljubljana
tel.: 01 439 71 00, faks: 439 71 05

Za založnika:

Erika Oblak

Urednica:

Marjana Dermelj

Lektura:

Barbara Rogelj

Ilustracije:

Naslovnica: Zoran Smiljančič
Ilustracije: Maja B. Jančič

Tehnično uredništvo in tisk:

Medium d.o.o. Zabreznica

Papir:

100% reciklirani papir

Naklada:

500

Publikacija je dostopna tudi na spletni strani:

<http://www.umanotera.org>

CIP - Kataločni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

504.06(497.4)

OGLEDALO vladi : 2000-2002 / [urednica Marjana Dermelj ;
ilustracije Maja B. Jančič]. - Ljubljana : Umanotera, Slovenska
fundacija za trajnostni razvoj, ustanova, 2003

ISBN 961-6450-10-7

1. Dermelj, Marjana
125789696

Ljubljana, september 2003

Brezplačna reprodukcija dela ali celotne publikacije za izobraževalne oz. neprofitne namene je dovoljena ob soglasju založnika in navedbi vira. Mnenja in stališča, izražena v tej publikaciji ne odražajo mnenj in stališč donatorjev. Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, ustanova, ne prevzema odgovornosti za kakršne koli posledice uporabe vsebine te publikacije. Views and opinions expressed in the publication do not reflect views and opinions and views of the donors. Umanotera, The Slovenian Foundation for Sustainable Development do not take responsibility for any utilization of the text.

Ogledalo vladi 2000 – 2002

UMANOTERA

Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, ustanova

Avtorji poglavij:

Milada Mirkoviæ, Labeco (Pravice civilne družbe)

Marjana Dermelj, Umanotera (GSO , promet, zrak in kemikalije)

Erika Oblak, Umanotera (Ravnanje z odpadki in Izvajanje zakonodaje)

Albin Keuc, Gaja (Trajnostni razvoj)

dr. Mihael Tomšič, Slovenski E-Forum (Energija)

Lidija •ivèič, Fokus društvo za trajnostni razvoj (Zelena proraèunska reforma)

Andrej Klemenc, Slovenski E-Forum (Podnebne spremembe)

Anamarija Slabe, Inštitut za trajnostni razvoj (Kmetijstvo)

Jerneja Lotriè, Umanotera (Industrija)

Marta Vahtar, ICRO (Vode)

Nejc Jogan, Botanièno društvo (Narava)

Kazalo

Uvod	7
Povzetek rezultatov	9
Razširjeni povzetek	17
1. Pritiski	18
1.1 Podnebne spremembe	18
Emisije toplogrednih plinov	18
CO ₂ intenzivnost gospodarstva	19
Strategija zmanjševanja TGP	19
1.2 Gensko spremenjeni organizmi	20
Pravna ureditev področja GSO	20
Uvoz semenskega materiala iz držav, kjer gojijo GSO z namenom trženja	20
Območja brez GSO	21
1.3 Kemikalije	22
Politika/Program za ravnanje s kemikalijami	22
Monitoring pesticidov	22
Navzočnosti pesticidov	23
Poraba pesticidov v kmetijstvu	23
1.4 Odpadki	24
Prekinitve povezave rasti BDP z rastjo količin nastalih odpadkov	24
Količina vseh nastalih odpadkov	24
Ukrepi na področju preventive	24
Koncentracije dioksinov v okolju in materinem mleku	25
2. Sektorji	27
2.1 Energija	27
Energetska intenzivnost	27
Odvisnosti od fosilnih goriv	27
Okoljski odtis energetike	28
Energetski program (NEP) in pojmovanje razvoja	28
2.2 Industrija	29
Vzpostavitev sistema ekološkega knjigovodstva	29
Vzpostavitev pravnega okvira in administrativne usposobljenosti za izvajanje pravnega reda EU na področju EMAS	29
Zmanjševanje emisij snovi in toplote v vode iz proizvodnje papirja, kartona in lepenke	30
2.3 Kmetijstvo	30
Zmanjševanje vnosa nitratov v tla in vode	31
Delež kmetij / površin v nadzoru ekološkega kmetijstva	31
Strategija razvoja ekološkega kmetijstva	32

2.4 Promet	32
Vlaganja v prometno infrastrukturo	32
Razvoj državnega kolesarskega omrežja v RS	33
Potniški promet po prevoznem sredstvu	33
3. Okolje in narava	35
3.1 Varstvo narave in biotska raznovrstnost	35
Kartiranje habitatnih tipov	35
Ustanavljanje naravnih parkov	35
Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti: akcijski načrt	36
Faza projekta Natura 2000	36
3.2 Vode	37
Doseganje dobrega stanja površinskih voda	38
Zmanjševanje obremenjevanja voda iz gospodinjstev	38
Participacija javnosti pri odločanju na področju voda	38
3.3 Zrak	39
Izdelava nacionalne strategije varstva zraka in priprava drugih akcijskih dokumentov za varstvo zraka	39
Emisije predhodnikov ozona v zrak	40
Koncentracije prizemnega ozona	40
4. Horizontalno	42
4.1 Pravice civilne družbe	42
Izpopolnitev pravne ureditve dostopnosti okoljskih informacij za javnost	42
Izvajanje ukrepov NPVO na področju dostopnosti okoljskih informacij	42
Izvajanje Programa sodelovanja med okoljskimi NVO in MOP – Partnerstva za okolje (PO) na področju dostopnosti okoljskih informacij	43
4.2 Trajnostni razvoj	43
Količine nevarnih kemikalij, danih na trg	44
Upravičenci do denarne socialne pomoči po regijah	44
Udeležba člena v predstavniških organih	45
4.3 Zakonodaja in institucije	45
Število inšpektorjev in usposobljenost za posamezna področja	46
Planiranje nadzora nad izvajanjem zakonodaje	46
4.4 Zelena davčna reforma	47
Vladni cilji na področju zelene davčne reforme	47
Stopnja obdavčenja fosilnih goriv	48
Delež prihodkov iz okoljskih davkov v primerjavi s prihodki iz davkov na delo	48
Dostop do informacij	49
Opombe	50

Uvod

Trajnostni razvoj je danes sprejet kot nova razvojna paradigma, ki enakovredno vključuje gospodarsko, družbeno in okoljsko komponento. Obstaja pa velik razkorak med deklarativno opredelitvijo za trajnostni razvoj in izvajanjem zakonodaje ter ukrepov, ki tak razvoj omogočajo. To ni samo slovenski problem, ampak se z njim soočajo tudi drugje. Implementacijski deficit se kaže v nezadostnem izvajanju sprejetih zakonov in strateških dokumentov ter v neučinkovitosti delovanja vlade in njenih organov v sestavi. Lahko govorimo tudi o integracijskem deficitu oziroma o premajhni vključenosti okoljskih vsebin v sektorske politike. Premoševanje teh vrzeli je nujno ne le zaradi približevanja Evropski Uniji (EU), ampak tudi zaradi izboljšanja učinkovitosti porabe javnih sredstev, zaradi povečanja stopnje demokratičnosti in prvenstveno zaradi izboljšanja stanja okolja v Sloveniji. Kljub temu da smo do (ne)izvajanja okoljske zakonodaje in zavež za doseganje trajnostnega razvoja v Sloveniji zelo kritični, je treba poudariti, da tudi države članice EU niso vedno dosledne pri izvajanju Evropskega pravnega reda s področja okolja. Pri tem lahko oziroma morajo pomagati tudi nevladne organizacije z izvajanjem svoje nadzorne vloge in s sooblikovanjem zakonodaje ter z uvajanjem novih/drugačnih idej v ustaljene vzorce delovanja družbe.

Prav zato je skupina predstavnikov slovenskih okoljskih nevladnih organizacij leta 2000 začela izvajati projekt **Ogledalo vladi**. V prvi fazi smo ocenili in medsebojno primerjali predvolilne programe političnih strank z vidika varstva okolja, narave in trajnostnega razvoja in z analizo pokazali, kako pomanjkljivo so bile te vsebine vključene v predvolilne programe, ki naj bi zažrtali smer razvoja Slovenije v obdobju 2000–2004. Po volitvah in oblikovanju nove (stare) koalicije je vlada prevzela “stara breme” zavež prejšnjih vlad (glede na sestavo gre za isto vlado) in si zadala morda tudi kakšen nov cilj.

V drugi fazi je skupina predstavnikov NVO je ob sodelovanju drugih zainteresiranih organizacij in posameznikov pripravila seznam 64 indikatorjev za merjenje učinkovitosti dela vlade za področje varstva okolja, narave in trajnostnega razvoja. V četrtnem poročilu smo ocenili devet indikatorjev in ugotovili, da je bila skupna ocena učinkovitosti izvajanja nalog državne uprave za prvo četrtnje leta 2001 le 20 %.

Tretja faza se je začela decembra leta 2002, ko je Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, v partnerstvu z European Environmental Bureau (EEB) iz Bruslja, v okviru programa Phare Access 2000¹ pridobila sredstva za pripravo tega poročila. V priročnem dokumentu so predstavljeni rezultati dela desetih predstavnikov različnih nevladnih organizacij, ki so v polletnem obdobju na 15 področjih analizirali delo vlade v prvi polovici njenega mandata (2000–2002). Analizo smo pripravili na podlagi ocene izvajanja strateških in drugih ključnih dokumentov² ter sprejetih zakonov in programov, za katere smo poskušali oceniti, kako dobra je njihova operacionalizacija.

Najbolj zahtevno je bilo oblikovanje metodologije za pripravo indikatorjev in njihov izbor ter vrednotenje, saj smo želeli čim bolj pomenljivo in reprezentativno predstaviti izpolnjevanje zavez dela vlade na posameznem področju. Pri nekaterih izbranih indikatorjih si vlada po nam dostopnih podatkih ni zadala konkretnih in/ali jasnih zavez, a so vseeno vključena v oceno, ker so po mnenju nosilcev poglavja ključnega pomena za vrednotenje posameznega poglavja in hkrati želijo opozoriti na indikativno dejstvo, da si vlada na določenih področjih ni zadala konkretnih ciljev. Čeprav smo ocenjevali obdobje 2000–2002 smo ga v nekaterih primerih, kjer je bilo to smiselno, razširili do konca meseca julija 2003. Številnih dokumentov, ki so še v pripravi, nismo vključili v analizo. Pri vsakem od indikatorjev smo predstavniki nevladnih organizacij postavili tudi svoje zahteve, ki bi jih po našem mnenju morala izpolniti še sedanja vlada oziroma se bo naloga prenesla na nove vlade, saj so nekatere usmerjene tudi dlje v prihodnost. Pri pripravi naslednjega poročila bomo učinkovitost dela vlade vrednotili tudi glede na te zahteve, tako da bo preverjanje in ocenjevanje uspešnosti dvojno.

Zaradi obsevnosti gradiva smo poročilo strukturirali tako, da lahko bralci na različnih ravneh dobijo različno poglobljene informacije. Poglavja smo povezali v sklope. Poročilo se začne s povzetkom skupnih ocen poglavja, ki so na koncu predstavljene tudi grafično. Sledi povzetek ocen posameznih indikatorjev s skupno oceno vseh sodelujočih, ki se nanaša na dostop do relevantnih podatkov in informacij. Tretji del dokumenta podaja najpodrobnejše informacije o posameznih indikatorjih in tudi nekaj dopolnilnih mnenj avtorjev.

Povzetek rezultatov

Vlada je v Nacionalnem programu varstva okolja (NPVO) opredelila štiri prednostna področja za izboljšanje stanja v okolju: skrb za boljše stanje voda, uspešno dokončanje in dopolnitev zastavljenih programov varstva zraka, uveljavitev sodobnih oblik ravnanja z odpadki in ohranjanje biotske raznovrstnosti ter genskih virov.

To je le nekaj zavez, ki jih je vlada sprejela z namenom, da zmanjša pritiske na okolje, in s tem izboljša stanje v okolju. Za njihovo izpolnitev bo morala med drugim začeti tudi dosledno izvajati predpise, ki smo jih v predpristopnem obdobju prenesli v svoj pravni red. NPVO identificira ustrezno inštitucionalno

zasedenost kot eno od ključnih nalog za varovanje okolja in narave in hkrati ugotavlja, da je eden od glavnih razlogov za neučinkovitost okoljevarstvene inšpekcije skromna kadrovska zasedenost, glede na sistematizirano število delovnih mest. Problem ostaja enak tudi po štirih letih od sprejema tega dokumenta. Kljub temu da se je leta 2000 število zaposlenih inšpektorjev sicer povečalo, se je v letih 2000–2001 za 10 % zmanjšala zasedenost delovnih mest v primerjavi s številom sistematiziranih delovnih mest. Zaradi tega lahko Inšpektorat RS za okolje in prostor (IRSOP), navkljub ustrezni izobrazbeni strukturi, še vedno zadovoljivo obvladuje samo največje onesnaževalce.

Kljub temu da se je leta 2000 število zaposlenih inšpektorjev sicer povečalo, se je v letih 2000–2001 za 10 % zmanjšala zasedenost delovnih mest v primerjavi s številom sistematiziranih delovnih mest.

Na področju voda kakovostno stanje površinskih tekočih voda je nekaj let stagnira. Po drastičnem izboljšanju kakovosti vode v prvi polovici devetdesetih, zaradi ukinitve proizvodnje nekaterih velikih onesnaževalcev, je pričakovati vnovično izboljšanje kakovosti vode šele po izvedbi programa izgradnje komunalnih čistilnih naprav (ĖN), katerih večji del bi po NPVO moral biti v obratovanju. Zaradi finančne zahtevnosti programa si je Slovenija pri EU izposlovala desetletno prehodno obdobje in pripravila nov plan dinamike izgradnje ĖN, tako da bo po novem celoten plan izgradnje ĖN izveden do leta 2015 (ĖN večje od 15000 PE pa je do leta 2010). V letu 2002 so tako začele obratovati prve nove manjše komunalne čistilne naprave.

Vnovično izboljšanje kakovosti vode lahko pričakujemo šele po izvedbi programa izgradnje komunalnih čistilnih naprav, katerih večji del bi po NPVO moral biti v obratovanju.

Ena od prioritet je tudi zmanjševanje emisij odpadnih voda iz industrije. Največje količine izpuščene odpadne vode iz podjetij prihajajo iz obratov proizvodnje vlaknin, papirja, založništva in tiskarstva. Okoljski standardi za delovanje tega industrijskega sektorja so določeni v Uredbi o emisiji snovi pri odvajanju odpadnih vod iz objektov in naprav za proizvodnjo papirja, kartona in lepenke, ki je tudi največji onesnaževalec voda z neraztopljenimi snovmi

in po KPK (kemijska potreba po kisiku). Ta sektor je tudi največji in skoraj edini onesnaževalac z AOX (adsorbiljni organski halogeni), zato ni razveseljivo, da pri nas leta 2000 od skupno desetih zavezancev le trije, leta 2001 pa le dva nista preseгла nobene mejne emisijske vrednosti merjenih parametrov odpadnih voda, ki so določeni v uredbi.

Večji problem na področju kakovosti voda predstavljajo jezera, morje in predvsem podzemne vode, saj se v teh vodnih telesih onesnaženje počasi akumulira in ga je zato tudi težje, v nekaterih primerih pa celo nemogoče sanirati. Predvsem izrazito je obremenjevanje podzemnih voda na območjih intenzivnega kmetijstva, kjer sta povečana raba fitofarmaceutskih sredstev

V obdobju 1997–2001 se je povečala prodaja nekaterih vrst pesticidov (herbicidov in fungicidov), preračunano na aktivno snov, kar nedvomno ne pripomore k manjšemu obremenjevanju vodnega okolja.

in vnos nitratov v tla. To se kaže tudi v rezultatih državnega monitoringa pesticidov v podzemnih vodah, kjer sicer zaradi problemov z reprezentativnostjo rezultatov lahko ugotovimo le to, da so nekateri deli vodonosnikov obremenjeni z atrazinom in desetil-atrazinom, vendar se trend obremenjenosti s tema dvema substancama zmanjšuje, verjetno tudi zaradi prepovedi uporabe tega pesticida na vodovarstvenih območjih. Sicer pa se je v obdobju 1997–2001 povečala prodaja nekaterih vrst pesticidov (herbicidov in fungicidov), preračunano na aktivno snov, kar nedvomno ne pripomore k manjšemu obremenjevanju vodnega okolja zaradi teh substanc. Če preračunamo količine prodanih aktivnih snovi na hektar obdelovalne površine ugotovimo, da se je njihova poraba v obdobju 1997–2000 povečala (največ leta 1999).

Težave so tudi pri poznavanju kontaminiranosti tal s pesticidi (in drugimi onesnaževali), saj sistematičnega spremljanja onesnaženosti tal v Sloveniji ni (znani so podatki le za 13 % slovenskega ozemlja), kljub temu, da bi moral biti skladno z NPVO predpis za državni monitoring tal sprejet še v letu 2001. V letošnjem letu so na MOP sicer začeli izvajati monitoring tal na območju vodonosnikov in njihovih hidrografskih zaledij, ogroženih zaradi fitofarmaceutskih sredstev, na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano pa poteka monitoring tal na vodovarstvenih območjih. Tla in vodna telesa so obremenjena tudi z nitrati, vendar po dostopnih informacijah ni mogoče dobiti podatkov o izvajanju Uredbe o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla, saj evidenc o prijavah, obravnavah in sankcijah povezanih z izvajanjem te uredbe pristojni organi ne vodijo. Eno od orodij za zmanjševanje obremenjenosti okolja s pesticidi in nitrati je priprava in začetek izvajanja Slovenskega kmetijsko okoljskega programa, ki vsebuje tudi ukrepe za zmanjšanje onesnaževanja tal in vode iz kmetijstva. Čal se vsi predvideni ukrepi SKOP še ne izvajajo.

Za kakršnokoli resno naravovarstveno delo je neobhodno poznavanje različnih habitatnih tipov, zato je njihovo kartiranje eden od ključnih pogojev za poznavanje sprememb v celotnih ekosistemih. Ker pa izvajanje te naloge ne pogojuje vstopa Slovenije v EU je leta 2002 projekt zastal, kljub temu da so

v proračunu v ta namen vsako leto na voljo finančna sredstva. Tudi na področju ustanavljanja naravnih parkov se v zadnjih letih ni zgodilo skoraj nič. Od trenutno zavarovanih približno 7 % površine Slovenije je bil prirastek v zadnjih 10 letih zanemarljivo majhen, zato ostajamo še zelo daleč od načrtovanih zavarovanih 27 % površine Slovenije. Taka območja bi morala biti skladno s Strategijo ohranjanja biotske raznovrstnosti opredeljena tudi kot območja brez gensko spremenjenih organizmov, zato je zastoj pri njihovem ustanavljanju še toliko bolj problematičen. To pravzaprav ni presenetljivo, saj tudi akcijskega načrta, ki naj bi operacionaliziral Strategijo ohranjanja biotske raznovrstnosti iz leta 2001, še nimamo. Pristojni so na tesnem s časom tudi pri implementaciji projekta Natura 2000, ki je eden najresnejših projektov oblikovanja omrežja najbolj ohranjenih delov narave.

Od trenutno zavarovanih približno 7 % površine Slovenije je bil prirastek v zadnjih 10 letih zanemarljivo majhen, zato ostajamo še zelo daleč od načrtovanih zavarovanih 27 % površine Slovenije.

K ohranjanju narave in biotske raznovrstnosti ter kulturne krajine pripomore tudi ekološko kmetijstvo, ki je eden od ukrepov Slovenskega kmetijskega okoljskega programa. Drava drugih razvojnih mehanizmov za ta sektor kmetijstva ne pozna ali pa se pojavljajo precej stihijsko. Dele ekokmetijstva je sicer že uveljavljen kazalnik stopnje integracije varstva okolja v kmetijstvo, zato je razveseljivo, da število ekoloških kmetij v Sloveniji raste, čeprav je rast glede na zastavljene cilje prepočasna. Ocenjujemo, da se bo doslej pozitiven trend v porastu števila ekoloških kmetij oz. površin upočasnil, saj na osnovi sedanjih razvojnih programov do l. 2007 ne moremo pričakovati bistvenega izboljšanja pri uvajanju ukrepov za razvoj ekološkega kmetijstva. Zato je treba pripraviti strategijo in akcijski načrt razvoja ekološkega kmetijstva, kljub temu da priprava teh dveh dokumentov v kratkoročnem načrtu dela Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ni predvidena. Posamezne elemente, ki potencialno lahko prispevajo k razvoju tega sektorja, vsebuje predlog Programa razvoja podeželja 2004–2006, vendar to ne zagotavlja celovitega in daljnoročnega naravnega razvoja ekološkega kmetijstva.

Ocenjujemo, da se bo doslej pozitiven trend v porastu števila ekoloških kmetij oz. površin upočasnil, saj na osnovi sedanjih razvojnih programov do l. 2007 ne moremo pričakovati bistvenega izboljšanja pri uvajanju ukrepov za razvoj ekološkega kmetijstva.

Obstoj in razcvet ekološkega kmetijstva pa ni ogrožen samo zaradi pomanjkanja sistemskih razvojnih usmeritev, ampak tudi zaradi možnosti (ne)namerne uporabe gensko spremenjenih organizmov (GSO) v kmetijskih ekosistemih. Gensko spremenjenih organizmov po standardih ekološkega kmetijstva ni dovoljeno uporabljati. Zaradi sedem let trajajočega pravnega vakuuma in zaradi dodatnega, več kot leto dni trajajočega procesa »operacionalizacije« lani sprejetega krovnega Zakona o ravnanju gensko spremenjenimi organizmi (tudi ta še ni končan) v Sloveniji še vedno nimamo vzpostavljenega celovitega nadzora nad navzočnostjo GSO. Zato ni presenetljivo, da se je v obdobju 1998–2002 izredno povečal uvoz semenske koroze iz treh držav (ZDA, Kanada in Romunija), kjer gojijo GSO v komercialne namene. Taka potencialna naključna navzočnost GSO v Sloveniji lahko

prizadene kmete, ki so vključeni v SKOP, saj v okviru tega programa uporaba GSO ni dovoljena, pa tudi tiste, ki kmetujejo na konvencionalen način in si ne želijo gojiti GSO. Povsem mogoče je namreč, da smo uvozili tudi tiste vrste gensko spremenjenih organizmov, ki v EU sploh niso odobrene.

Varstvo zraka je med tistimi področji, kjer je bilo v preteklih letih v Sloveniji narejenega razmeroma veliko, predvsem so se zmanjšale emisije iz stacionarnih virov. Na žalost pa se povečuje onesnaževanje zaradi prometa, ki je dolgoročno tudi največja grožnja kakovosti zraka. Emisije predhodnikov prizemnega ozona, ki je – v primerjavi s stratosferskim – zdravju škodljiv, se sicer manjšajo, vendar trend ne bo zadoščal za doseganje ciljev iz Göteborgskega protokola, ki ga je Slovenija podpisala leta 1999, ratificirala pa ga bo predvidoma šele letos. Kljub rahlemu upadanju emisij predhodnikov prizemnega ozona se v Sloveniji povečuje odstotek merilnih mest, na katerih so bile za več kot 36 dni v letu prekoračene mejne koncentracije prizemnega ozona. Zaradi vstopa naše države v EU smo znižali kriterije za mejno vrednost koncentracije prizemnega ozona za $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (s 110 na $120 \mu\text{g}/\text{m}^3$), kar lahko z vidika varstva zdravja ljudi in narave razumemo kot neodgovorno dejanje in še en dokaz, da smernice EU v Slovenijo prevajamo po liniji najmanjšega odpora, in ne po načelu, da so predpisani standardi v smernicah EU le najmanjši skupni imenovalac, ki ga države članice, pa tudi kandidatke za vstop v EU lahko še zaostrijo.

Stanje v okolju je posledica povečanih pritiskov nanj, ki izhajajo iz sprememb v življenjskih vzorcih, gospodarski rasti in neuspešnem oziroma neučinkovitem odzivu različnih akterjev. Kot vidimo, se v Sloveniji pritiski vsaj v določenih segmentih okolja in sektorjih povečujejo. To velja tudi tam, kjer se je vlada jasno zavezala k njihovem zmanjšanju. Med njimi je gotovo zaveza za

V Sloveniji izzivov, ki jih pred nas postavljajo globalne podnebne spremembe, ne znamo spremeniti v trno prilagoditve in ob ohranjanju okolja prispevati tudi k dvigu blagostanja njenih prebivalcev.

zmanjševanje emisij toplogrednih plinov, ki izhaja iz ratifikacije Kjotskega protokola leta 2002. V Sloveniji te naloge ne bomo zlahka izpolnili, saj so po začetnem zmanjševanju emisij TGP v obdobju 1996–1999, po ocenah neuradnih in nepopolnih podatkov leta 2001, te znova začele naraščati. To ne preseneča, če upoštevamo dejstvo, da sta se v obdobju 2001–2002

energetska in elektro-energetska intenzivnost povečali. Od leta 1990 se je več kot podvojila poraba kurilnega olja in utekočinjenega naftnega plina za široko porabo, ni pa prišlo do obnove kurilnih naprav za lesno biomaso in izboljšanja toplotnih lastnosti zgradb. Če vemo, da vlada pri pripravi Nacionalnega energetskega programa zamuja več kot dve leti in da ima podobno veliko zamudo tudi pri pripravi Operativnega načrta zmanjševanja emisij toplogrednih plinov, nas ti podatki ne presenečajo. V Sloveniji izzivov, ki jih pred celotno človeštvo postavljajo globalne podnebne spremembe, ne znamo spremeniti v trno prilagoditve in ob ohranjanju okolja prispevati tudi k dvigu blagostanja njenih prebivalcev.

Eden od največjih izzivov, povezanih z zmanjševanjem emisij TGP, nas èaka tudi v sektorju prometa, ki z vidika okoljevarstvenih organizacij narašèa hitreje, kot bi hoteli. K temu gotovo pripomore to, da še vedno nimamo pripravljene prometne politike in da pri investicijah v infrastrukturo dajemo prednost izgradnji cest pred izgradnjo in posodabljanjem •elezniške infrastrukture. V •elezniško infrastrukturo smo vsako leto vložili povpreèno 11 %, v cestno pa povpreèno 86 % vseh sredstev za investicije in investicijsko vzdr•evanje. Take prioritete za dru•bo pomenijo napaèen signal, zato se na raèun zmanjševanja potniških kilometrov v javnem potniškem prometu poveèuje osebni potniški promet. Hitro narašèa tudi tovorni cestni promet, kar dolgoroèno še dodatno ogro•a kakovost naravnega okolja v Sloveniji, in s tem tudi zanimanje za Slovenijo kot turistièno destinacijo.

Poleg programov in politik, v katere mora biti nedvomno vkljuèen okoljski vidik, lahko k zmanjševanju pritiska na okolje pomaga tudi zelena davèna reforma, ki pa je vlada ni vkljuèila v dr•avne programe, strategije ali politike, z izjemo njene omembe v Nacionalnem programu varstva okolja. S pripravo nacionalne strategije ali programa za zeleno davèno reformo bi morali takšno reformo postaviti v jedro javnofinanène politike v Sloveniji. Kljub uvedbi takse na CO₂, ki jo vlada pogosto navaja kot referenco, da smo v Sloveniji z zeleno davèno reformo •e zaèeli, fosilna goriva še vedno niso obdavèena v takšni meri, da bi to vodilo k manjši odvisnosti od njih in varèevanju z njimi ter k spodbujanju uporabe obnovljivih virov energije in posledieòno k zmanjševanju emisij toplogrednih plinov. Eden od nujnih konkretnih ukrepov zelene davène reforme bi lahko bil dvig stopnje davka na dodano vrednost za pesticide, ki se trenutno pri nas obraèunava po nižji in okolju škodljivi stopnji 8,5 %.

Fosilna goriva še vedno niso obdavèena v takšni meri, da bi to vodilo k manjši odvisnosti od njih in varèevanju z njimi ter k spodbujanju uporabe obnovljivih virov energije in posledieòno k zmanjševanju emisij toplogrednih plinov.

Eden od nujnih konkretnih ukrepov zelene davène reforme bi lahko bil dvig stopnje davka na dodano vrednost za pesticide, ki se trenutno pri nas obraèunava po nižji in okolju škodljivi stopnji 8,5 %.

V Sloveniji se ne sooèamo le z energetsko temveè tudi s snovno ne-uèinkovitostjo. Sicer nepopolni, med seboj razlikujoèi si in nea•urni podatki ka•ejo, da ne dosegamo niti tistih ciljev za zmanjševanje kolièin odlo•enih odpadkov, ki si jih je vlada zadala v Strateških usmeritvah RS za ravnanje z odpadki (SURO) iz leta 1996. To je z vidika trajnostnega razvoja in varovanja naravnih virov povsem nesprejemljivo, še posebej zato, ker so bile SURO •e v èasu nastanka konceptualno zastarel dokument, saj se ne osredotoèa na prepreèevanje nastajanja odpadkov ampak ponuja “nabor rešitev” za njihovo odlaganje in odstranjevanje. Med drugimi tudi izgradnjo dveh se•igalnic. Ne glede na to, da je revizija SURO predvidena v Nacionalnem programu varstva okolja do leta 1999, po dostopnih informacijah pristojno ministrstvo celovite revizije tega dokumenta ni izdelalo, niti z zamudo ne. Vlada tudi ni preuèila ekonomskih ukrepov za spodbujanje rasti snovne in energetske uèinkovitosti

Sicer nepopolni, med seboj razlikujejo si in neaurni podatki kažejo, da ne dosegamo niti tistih ciljev za zmanjševanje količin odloenih odpadkov, ki si jih je vlada zadala v Strateških usmeritvah RS za ravnanje z odpadki (SURO) iz leta 1996.

dru•be, predvidene v NPVO. Le redki ukrepi, ki jih predvideva SURO, so usmerjeni v prepreèevanje nastajanja odpadkov in njihovega toksiènega potenciala, zato si bo morala preventiva, ki je v hierarhiji ravnanja z odpadki na najvišjem mestu, v Sloveniji pot tja še izboriti. Indikator snovne neuèinkovitosti gospodarstva pri nas bi lahko bili tudi podatki, pridobljeni na podlagi ekološkega knjigovodstva, èe bi pristojnemu ministrstvu v skoraj desetih letih po sprejetju Zakona

o varstvu okolja konèno le uspelo pripraviti podzakonske akte za vzpostavitev ekološkega knjigovodstva v podjetjih.

Ne glede na to, ali bomo gradili se•igalnice ali ne, je zmanjševanje toksiènega potenciala odpadkov izrednega pomena, ker le tako lahko prepreimo kopièenje toksiènih snovi v okolju. Mednje spadajo tudi dioksini. Ocene koncentracij dioksinov v okolju v Sloveniji še nimamo in niè ne kaže, da bi tako študijo pri nas v kratkem zaèeli izvajati. Prav tako v Sloveniji tudi nimamo urejenih (in javno dostopnih) podatkov o rabi nevarnih kemikalij, kar je morda tudi posledica tega, da pristojni še niso uspeli pripraviti politike za ravnanje s kemikalijami, ki bi glede na zaveze iz Nacionalnega programa varstva okolja morala biti •e dokonèana.

V pogajalskih izhodišèih za vstop Slovenije v EU je za celo vrsto podroèij navedeno, da bo pravni red za relevantna podroèja s pravnim redom EU

Ocenjujemo, da je na podroèju omogoèanja prostega dostopa javnosti do okoljskih informacij v Sloveniji še vedno najbolj problematièno pridobivanje •elenih okoljskih informacij na zahteve zainteresiranih oseb, kar smo izkusili tudi pri pripravi tega poroèila.

usklajen (med drugim) tudi s sprejemom in uveljavitvijo Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o varstvu okolja. S tem v zvezi je zaskrbljujoèe to, da bi moral biti ta zakon, po programu dela vlade za leto 2002, v obravnavo v parlamentu predlo•en •e aprila lani. Na tej toèki je morda umestno zastaviti vprašanje, ali bo operacionalizacija novega zakona kaj bolj uèinkovita od operacionalizacije trenutno veljavnega Zakona o varstvu okolja, ki se "ponaša" s celo vrsto

nesprejetih podzakonskih aktov. Med njimi je tudi podzakonski akt za implementacijo informacijskega sistema varstva okolja.

Ocenjujemo, da je na podroèju omogoèanja prostega dostopa javnosti do okoljskih informacij v Sloveniji še vedno najbolj problematièno pridobivanje •elenih okoljskih informacij na zahteve zainteresiranih oseb, kar smo izkusili tudi pri pripravi tega poroèila. Eden od razlogov je verjetno tudi ta, da v Sloveniji še nismo ratificirali Aarhuške konvencije, èeprav smo jo podpisali •e leta 1998. Prièakovati je, da se bo stanje na podroèju dostopa do okoljskih informacij vsaj deloma izboljšalo, ko bo polno operativen Zakon o dostopu do informacij javnega znaèaja, sprejet v prvi polovici letošnjega leta.

Pristojni organi s pomočjo svetovnega spleta sicer bolj samoiniciativno obveščajo zainteresirano javnost o kakovosti okolja in drugih dejstvih. Ministrstvo za okolje, prostor in energijo tudi redno podpira izdajanje poljudnih in strokovnih publikacij na podlagi javnih razpisov, tudi ARSO precej redno objavlja letna poročila o kakovosti okoljskih medijev na podlagi državnega monitoringa. Kljub temu pa še vedno nimamo informacijsko-dokumentacijskega centra/knjžnice za varstvo okolja, kjer bi lahko imeli vsi zainteresirani neposreden dostop do zbranih in sistematično urejenih pomembnih informacij o okolju. Le z boljšim dostopom do informacij in podatkov bo vladi uspelo izkoristiti potencial, ki ga nosijo nekateri elementi Zakona o vodah (konference o vodah) in Zakona o urejanju prostora (prostorski konferenci), saj pravne podlage same po sebi za konstruktivno vključevanje javnosti v postopke odločanja niso dovolj.

Pomembnemu segmentu javnosti je zaradi stopnje socialne izključnosti še dodatno oteženo vključevanje v postopke odločanja v zvezi z okoljskimi odločitvami. Na žalost se njihov delež v Sloveniji

povečuje, kar kažejo podatki o naraščajočem številu upravičencev za izplačilo denarne socialne pomoči in o številu tistih, ki jim je bila ta resnično izplačana. Tudi tu bi se morda stanje lahko izboljšalo, če bi v Sloveniji začeli pospešeno izvajati enega od ključnih elementov

Pomembnemu segmentu javnosti je zaradi stopnje socialne izključnosti še dodatno oteženo vključevanje v postopke odločanja v zvezi z okoljskimi odločitvami.

zelene davčne reforme in prerazporejati davčno obremenitev z dela na naravne vire. V Sloveniji je delež prihodkov iz naslova okoljskih davkov sicer višji od povprečja EU in davki na delo (čeprav relativno visoki) tega povprečja ne dosegajo. Kljub temu pa imajo slednji naraščajoči trend, medtem ko se okoljski davki v obdobju 2000–2002 niso bistveno spreminjali. Če se bo trend nadaljeval, se bo poslabševalo tako stanje v okolju (zaradi še bolj neodgovorne rabe naravnih virov) in tudi na socialnem področju.

V Sloveniji je neučinkovitost dela vlade na okoljevarstvenem področju velika. Večkrat je to težko pokazati, ker se neučinkovitost pogosto še skriva za razmeroma dobro ohranjenim stanjem naravnega okolja. Vprašanje je, kako dolgo bo to še mogoče, če si vlada ne bo nastavila ogledala in se vprašala, kako bodo njeno neučinkovitost ocenjevali prihodnji rodovi, ki morda ne bodo več živeli v okolju, v kakršnem živimo zdaj. Vstopanje Slovenije v EU je med drugim tudi priložnost za Slovenijo, da v progresivnem pristopu k varstvu okolja in doslednemu spoštovanju zavez najde svoje mesto.

Ocene

Podnebne spremembe	☹↑
Gensko spremenjeni organizmi	☹
Kemikalije	☹
Odpadki	☹↓
Energija	☹●
Industrija	☹↑
Kmetijstvo	☹●
Promet	☹↓
Narava	☹↓
Vode	☹↑
Zrak	☹↓
Pravice civilne družbe	☹↑
Trajnostni razvoj	☹↓
Zakonodaja in institucije	☹↑
Zelena davčna reforma	☹●

Ocene vlade so podane glede na sledeèe opredelitev:

- ☺ – dobro delovanje
- ☹ – zadovoljivo delovanje
- ☹ – slabo delovanje

Oznake za trende imajo naslednji pomen:

- ↑ – trend je pozitiven/se izboljšuje
- – stagnacija
- ↓ – trend je negativen/se slabša

Razširjeni povzetek

1. Pritiski

1.1 Podnebne spremembe

Uvod in kontekst

Podnebne spremembe v mednarodni politični in okoljevarstveni skupnosti veljajo za enega glavnih okoljskih izzivov tega stoletja, saj se je v zadnjih stotih letih povprečna temperatura na zemeljskem površju dvignila za okoli 0,6°C. Vzrok za to je po prepričanju večine klimatologov predvsem izgorevanje fosilnih goriv, pa tudi spremembe rabe tal, pridelovanja riža in vinogredarstva. Zadnji scenariji Medvladne delovne skupine za podnebne spremembe pri OZN do konca stoletja predvidevajo povprečen dvig temperature ozračja v razponu med 1,5 in 6°C. Zaradi tega se bo gotovo povečalo število izjemnih vremenskih dogodkov. Prizadeti bodo predvsem prebivalci revnih in nerazvitih dežel, katerih prispevek k podnebnim spremembam je neznamenit. Zaradi strukturnih vzrokov in sistemske kompleksnosti sodobnih družb je nerealno predvideti trend takojšnjega in linearnega upadanja emisij TGP. Za upočasnitev podnebnih sprememb je treba zažeti vrsto učinkovitih ukrepov. Ključnega pomena je pospešeno zmanjšanje rabe fosilnih goriv v razvitem svetu ter hiter razvoj in širjenje decentraliziranih tehnologij za zagotavljanje energetskih storitev z nizkimi emisijami toplogrednih plinov (TGP) tudi v t. i. državah v razvoju.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Emisije toplogrednih plinov

Emisije toplogrednih plinov so vzrok globalnim podnebnim spremembam, ki so jih povzročili ljudje (tj. antropogenim). Med njimi je zaradi količin najpomembnejši ogljikov dioksid (CO₂), ki nastaja pri zgorevanju fosilnih goriv. V Sloveniji je njegov delež med TGP skoraj 80 %. Poleg CO₂ so pomembni tudi metan (CH₄), didušikov oksid (N₂O) in t. i. F-plini. Emisije TGP predstavljajo indikator pritiska, saj kažejo, kako se zaradi njih spreminja skupni potencial/prispevek h globalnim podnebnim spremembam. V indikatorju je vključenih vseh šest TGP, ki jih določa Kjotski protokol. V obdobju 1996–1999 so se emisije TGP v Sloveniji rahlo zmanjšale (z 19,8 na 19,4 mio ton CO₂ ekvivalenta), vendar pa je po neuradnih in nepopolnih podatkih od takrat spet opaziti naraščanje emisij (ocena za leto 2002 – 20,5 mio ton). Povečanje emisij TGP je predvsem posledica povečanja energetske intenzivnosti v zadnjih treh letih porasta prometa.

Ocena: ☹

CO₂ intenzivnost gospodarstva

Za industrijske družbe na razvojni stopnji Slovenije je najpomembnejši srednjeročni strateški indikator razmerje med ustvarjenim bruto družbenim proizvodom (BDP)³ in količino emisij CO₂ oz. CO₂ intenzivnost gospodarstva. Obremenjevanje okolja z emisijami tega plina je tu predstavljeno v razmerju do gospodarskega razvoja izraženega v bruto družbenem proizvodu. Tak indikator pokaže, kako hitro neka družba prehaja v družbo/gospodarstvo, katere prispevek emisij se manjša ob relativnem povečevanju BDP, česar z enodimenzionalnim kazalcem, kot je količina emisij CO₂ oz. TGP, izraženih v CO₂ ekvivalentu, ni mogoče ustrezno izraziti. Po nepopolnih in neuradnih ocenah ter upoštevajoč trende v energetiki in prometu lahko v zadnjih treh letih zaznamo trend znatnega upočasnevanja zmanjševanja CO₂ intenzivnosti gospodarstva.

Ocena: ☹️↓

Strategija zmanjševanja TGP

Zmanjševanje emisij TGP ni mogoče brez izvajanja obsevnih in učinkovitih ukrepov s strani različnih akterjev, ki morajo biti vgrajeni v sektorske politike, le-te pa vključene v skupni operativni program zmanjševanja TGP. Izbrani indikator odziva omogoča tako pregled ukrepov in politik kot tudi presojo njihove zadostnosti, pravočasnosti in skladnosti ter obstoja merljivih ciljev. Kontinuirano spremljanje vrednosti indikatorja bo omogočilo oceno doseganja kvantificiranih ciljev in/ali oceno uspešnosti kvalitativnih ciljev s posrednimi metodami (ankete, ekspertne ocene ipd.) ocenjevanja. Sedanja vlada je spomladi 2001 ocenila, da je treba izdelati natančnejši operativni načrt zmanjševanja emisij TGP in predvidela, da bo to storila v roku šestih mesecev. MOP je v začetku julija 2003 pripravil osnutek **Operativnega načrta zmanjševanja emisij TGP** in ga posredoval v (prekratko in časovno neprimerno izbrano) javno obravnavo. Na Vlado RS bodo dokument predvidoma predali konec meseca julija 2003. To pomeni, da vlada s pripravo tega strateškega dokumenta kasni več kot eno leto. Dokument je sicer zasnovan na pristopu integracije dejavnosti zmanjševanja emisij TGP v okviru izpolnjevanja siceršnjih zahtev po izvajanju pravnega reda EU na področju varstva okolja, vendar se zaradi zamude lahko še dodatno zmanjšana verjetnost, da bomo pravočasno izpolnili obveze iz Kjotskega protokola. Poleg tega MOP tudi krši dogovor o praksi soudelebe javnosti pri pripravi svojih dokumentov, nazadnje potrjen v okviru Partnerstva za okolje.

Ocena: ☹️↑

Skupna ocena poglavja: ☹️↑

Vlada RS oz. MOP se vedno bolj zavedata pomena zmanjševanja emisij toplogrednih plinov, zato se njune dejavnosti na tem področju krepijo, vendar ocenjujemo, da so zmogljivosti še vedno šibke, dejavnosti pa premalo koordinirane in povezane. Skrb zbujata zlasti neodzivnost Ministrstva za promet. Še vedno se soočamo z zamudami pri spremljanju, nadzoru in poročanju o emisijah TGP, zaradi česar je tudi ocena njihovega trenda tečajna naloga. V obdobju 1996–1999 so se emisije TGP v Sloveniji rahlo zmanjšale (z 19,8 na 19,4 mio ton CO₂ ekvivalenta), vendar pa je po neuradnih in nepopolnih podatkih od takrat spet opaziti njihovo naraščanje (ocena za leto 2002 –

20,5 mio ton). Povečanje emisij TGP je predvsem posledica povečanja energetske intenzivnosti gospodarstva v zadnjih treh letih in porasta prometa, kar kaže na neučinkovitost vlade pri spodbujanju pozitivnih sistemskih sprememb, ki bi vodile k zmanjšanju emisij TGP. Verjetno je to tudi posledica dejstva, da v Sloveniji ne spoštujemo rokov pri izpolnjevanju zavez na tem področju, saj tudi Operativni načrt zmanjševanja emisij TGP ni bil pripravljen in sprejet v predvidenem roku (do konca leta 2001), ki si ga je zadala vlada RS leta 2001.

Relevantna poglavja: energetika, promet, zelena davčna reforma

1.2 Gensko spremenjeni organizmi

Uvod in kontekst

Uporaba gensko spremenjenih organizmov v kmetijstvu je vprašljiva iz okoljskega, ekonomskega in zdravstvenega vidika. Nekatera potencialna tveganja njihove uporabe so že znana, o nekaterih še ne vemo ničesar. V Evropski uniji so dopolnili zakonodajni okvir za to področje, ki bo vzpostavil celovit sistem sledljivosti in označevanja, še vedno pa je med evropskimi in tudi slovenskimi potrošniki sprejemljivost za uvažanje tovrstne hrane nizka. V Sloveniji bo zaradi specifičnosti kmetijskih površin zaradi namernega sproščenja GSO nemogoče zagotoviti soobstoj treh načinov kmetovanja (ekološkega, konvencionalnega in kmetovanja, kjer se uporabljajo GSO).

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Pravna ureditev področja GSO

Z izborom prvega indikatorja, ki je indikator odziva, smo skušali predstaviti potek vzpostavitve pravnega okvira za nadzor nad sproščanjem in uporabo GSO, ker je to osnovni predpogoj, če želimo obvladati problem njihovega sproščanja v okolje. Po sedmih letih pravnega vakuuma je bil **1. julija sprejet Zakon o ravnanju z gensko spremenjenimi organizmi (ZRGSO)**, ki je povzema novo direktivo EU 2001/18/EC. Ne glede na to **še vedno ni operativen, saj v predpisanem roku ni bil sprejet noben pripadajoči podzakonski akt**. Ob tem pa velja kot pozitivno poudariti, da je Slovenija še pred Evropsko unijo ratificirala Protokol o biološki varnosti.

Ocena: ☹

Uvoz semenskega materiala iz držav, kjer gojijo GSO z namenom trenja

Slovenija je neto uvoznica semenske koruze, zato je od njene čistosti odvisno, ali bomo preprečili kontaminacijo konvencionalnih in ekoloških pridelkov. Ta indikator predstavlja indikator pritiska. Če na verjetnost naključne navzočnosti GSO, ki je v Sloveniji precej

visoka. Lani smo iz treh držav, kjer GSO gojijo z namenom trženja (ZDA, Kanada in Romunija) uvozili 15,77 % semenske koruze, največ iz ZDA (11,57 %), kar glede na leto 1998 predstavlja povečanje, saj je takrat uvoz iz teh treh držav predstavljal le 0,42 % celotnega uvoza semenske koruze. Če predpostavimo, da je bilo od vseh uvoženih semen 1 % gensko spremenjenih, potem smo leta 2002 v Slovenijo uvozili 3,88 ton semen gensko spremenjene koruze. Rezultati pa niso problematični le z vidika količin, temveč tudi glede vrst, ki smo jih potencialno vnesli v naše kmetijske ekosisteme. Morda nekatere v Evropski uniji niso odobrene.

Ocena: 😞↓

Območja brez GSO

Eden od možnih odzivov na omejitve sprošanja GSO v okolje je, da se določena območja razglasijo za območja, kjer se GSO ne smejo sprošati v okolje. Njihovo opredelitev predvideva namreč tudi Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti in lahko predstavljajo nekakšno „varovalko“ pred neželjeno navzočnostjo GSO v naravnih in kmetijskih ekosistemih. Trenutno sta pripravljena osnutka predpisov (od 10 načrtovanih razglasitev zavarovanih območij), v katerih bodo določeni ukrepi za ohranjanje parka Goričko in parka Snežnik. Oba predloga vsebujeta določila, s katerim sprošanje GSO v okolje ne bo dovoljeno. Pri dveh predlogih Zakona o Triglavskem narodnem parku situacija ni povsem jasna. Besedilo, katerega predlagatelj je MOP takega določila ne vsebuje, medtem ko bi bilo, glede na predlog poslanca Vučeka, sprošanje GSO na območju TNP prepovedano. Na MOP pa pripravljajo tudi Uredbo o habitatnih tipih, ki bo vsebovala določila, na podlagi katerih v določene habitatne tipe ne bo dovoljeno sprošati GSO. Uredba bo veljala tudi za tista območja, ki ne imajo status zavarovanega območja.

Ocena: 😞

Skupna ocena poglavja: 😞

Po več kot sedmih letih pravnega vakuuma v Sloveniji še vedno nimamo operativnega Zakona o ravnanju z gensko spremenjenimi organizmi. Od sprejetja zakona leta 2002 v predpisanih rokih ni bil sprejet niti en podzakonski akt. Zaskrbljujoče so tudi številke, ki v opazovanem obdobju kažejo naraščajoč trend uvoza semenske koruze iz treh držav, kjer GSO gojijo z namenom trženja (ZDA, Kanada in Romunija). Od tam smo lani uvozili 19,21 % semenske koruze, največ iz ZDA (14,09 %). Glede na leto 1998 je to precejšnje povečanje, saj je takrat uvoz iz teh treh držav predstavljal le 0,42 %. Za opazovano obdobje vlada na tem področju sicer ni imela zaveze je pa nepoznavanje obsega prisotnosti GSO v nasprotju z dvema dokumentoma, ki ju je sprejela: s Strategijo ohranjanja biotske raznovrstnosti in Slovenskim kmetijsko okoljskim programom.

Relevantna poglavja: kmetijstvo, narava

1.3 Kemikalije

Uvod in kontekst

Za 30.000 kemikalij, ki jih v EU trenutno uporabljajo v količinah nad tono, je malo, če sploh kaj, znanega o tveganjih, ki jih njihova uporaba ali sprošanje v okolje predstavlja za zdravje ljudi in okolje. Dokazno breme še vedno ni preneseno na industrijo. V Sloveniji je situacija podobna. Pesticide obravnavamo kot poseben segment kemikalij. V EU so začeli pripravljati predlog novega sistema za registracijo, oceno in odobritev kemikalij, ki so ga na kratko poimenovali REACH sistem, posebno tematsko strategijo pa bodo v EU pripravili udi za področje pesticidov.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Politika/Program za ravnanje s kemikalijami

Za ravnanje s kemikalijami je potrebna celovita in progresivna politika. Edino tak pristop omogoča zmanjševanje obstoječih problemov na tem področju in preprečevanje novih. Izbrani indikator odziva preverja zavezo vlade iz Nacionalnega programa varstva okolja, ki je predvidel, da bo do leta 2000 pripravljen program ravnanja s kemikalijami ter varstva pred ekološkimi posledicami zaradi industrijskih nesreč. **V obdobju, na katerega se nanaša ocena, ni bil pripravljen nobeden od predvidenih programov.** Leta 2002 je bil sicer sprejet Nacionalni program varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, letos tudi Letni načrt izvajanja nacionalnega programa varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Tako je deloma izpolnjena ena od zavez iz NPVO.

Ocena: ☹

Monitoring pesticidov

Aktivne snovi v pesticidih imajo lahko toksične, mutagene, bioakumulativne in druge negativne učinke, ki vplivajo na okolje in zdravje ljudi. To je razlog za izbor tega indikatorja odziva, saj je redno in sistematično izvajanje monitoringa pesticidov pomembno, ker taki podatki omogočajo ustrezno ukrepanje. Še od leta 1987 v Sloveniji poteka državni monitoring podzemnih voda, od leta 1998 monitoring pesticidov v površinskih in kmetijskih pridelkih, v pitni vodi pa od leta 2000, z izjemo leta 2001. **Najslabše v Sloveniji spremljamo navzočnost pesticidov v tleh zaradi neizpolnjene zahteve NPVO, da do konca leta 2001 v Sloveniji sprejmemo državni predpis za monitoring tal.** Leta 2002 so sicer izdelali strokovne podlage za pripravo predpisa državnega monitoringa tal, vendar bo Slovenija to področje pravno uredila predvidoma šele leta 2004 – hkrati z EU. **Število vzorcev in parametrov pri spremljanju prisotnosti pesticidov v površinskih in kmetijskih proizvodih ter pitni vodi se iz leta v leto povečuje, kar je pozitivno.** Še vedno pa nimamo usklajenega in celostnega pristopa k monitoringu, ki ga predvideva Še Sklep vlade iz leta 1996 (*Sklep vlade št. 530-03/96-1/1-8, z dne 29 marca 1996, št. 6*).

Ocena: 😊😊

Navzoënosti pesticidov

Leta 2001 je bila v **ivilih in kmetijskih pridelkih mejna vrednost** za pesticide **preseena** v **2,8 %** odvzetih vzorcev, kar predstavlja **rahlo zmanjšanje** glede na leto 1999, kljub razširjenemu naboru pesticidov. V **pitni vodi in podzemnih vodah** smo ocenjevali le vrednosti za **atrazin in desetilatrazin**. **Kakovost pitne vode** je sicer odvisna od posameznega vodovodnega sistema, a je **še razmeroma dobra**. Najslabšo pitno vodo imajo v nekaterih delih Ljubljane, v Domalah, na Ptuju, v Slovenski Bistrici in v Krškem. Pri meritvah **podzemnih voda** so najbolj prizadeti vodonosniki Ptujskega, Dravskega, Ljubljanskega ter Pomurskega polja, Sp. Savinjske Doline, Doline Bolske in Kamniške Bistrice. Pri podajanju ocene rezultatov pri pitni in podzemni vodi smo se sooali z (ne)reprezentativnostjo rezultatov. **Sistematiènega pregleda navzoënosti pesticidov v tleh ni, ker nimamo celostnega programa monitoringa tal.**

Ocena: ☹↑

Poraba pesticidov v kmetijstvu

Uporaba pesticidov, toèneje aktivnih snovi, je indikator pritiska, ki kaže, kako je vladna politika naravnana k zmanjševanju obremenjevanja okolja in posledieòno zdravja ljudi zaradi uporabe pesticidov. Podatki za Slovenijo kažejo, da za doloène vrste fitofarmaceutskih sredstev poraba narašèa, nekje pada. **Skupno smo v Sloveniji leta 2001 prodali veè aktivnih snovi (110 %) kot leta 1997**. Narasla je prodaja herbicidov (139 %) in fungicidov (104 %), padla pa prodaja insekticidov (94 %) in drugih aktivnih snovi (75 %). **Leta 1997 smo na ha porabili 2,56 kg aktivnih snovi pesticidov, leta 2000 pa 2,88 kg/ha.**

Ocena: ☹☹

Skupna ocena poglavja: ☹

V ocenjevanem obdobju niti z zamudo ni bila izpolnjena naloga zapisana v Nacionalnem programu varstva okolja – do leta 2000 pripraviti program ravnanja s kemikalijami ter varstva pred ekološkimi posledicami zaradi industrijskih nesreè. Zaveza je deloma izpolnjena s sprejetjem Nacionalnega programa varstva pred naravnimi in drugimi nesreèami leta 2002. Stanje na podroèju pesticidov – posebnem segmentu kemikalij – je v Sloveniji relativno dobro poznano, saj njihov monitoring v razliènih medijih (ivila, kmetijski proizvodi, pitna voda in podtalnica) poteka redno. Izjema je monitoring v tleh, ker dravnega monitoringa tal še nimamo, èeprav bi moral biti po NPVO pripravljen do leta 2001. Kljub temu da so doloèeni rezultati meritev (pitna voda in podzemne vode) problematièni/vprašljivi glede reprezentativnosti, lahko ugotovimo, da so nekateri vodonosniki in deli sistemov za oskrbo s pitno vodo obremenjeni z atrazinom in desetilatrazinom, pesticidi pa se nahajajo tudi v ivilih in kmetijskih pridelkih. Skupna prodaja pesticidov glede na aktivno snov se je v obdobju 1997–2001 poveèala, kar pravzaprav ni presenetljivo, èe upoštevamo dejstvo, da se DDV za pesticide obraunava po niži (8,5-odstotni) stopnji.

Relevantna poglavja: vode, kmetijstvo, zelena davèna reforma

1.4 Odpadki

Uvod in kontekst

Odpadki predstavljajo dvojni problem. Pri odstranjevanju povzročajo negativne vplive na okolje in zdravje ljudi. Na drugi strani pa moramo odstranjene materiale nadomestiti z novimi, kar povečuje porabo surovin, ki so pogosto iz neobnovljivih virov. Zato je za reševanje tega okoljskega problema ključnega pomena predvsem preprečevanje nastajanja odpadkov, šele nato pridejo na vrsto različni načini gospodarjenja z njimi. To priznava tudi Evropska unija, ki je v svoji Strategiji ravnanja z odpadki preventivo postavila na vrh hierarhije ravnanja z njimi. Evropska komisija k preventivi poleg zmanjševanja nastalih količin odpadkov uvršča tudi zmanjševanje njihovega nevarnostnega potenciala.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Prekinitev povezave rasti BDP z rastjo količin nastalih odpadkov

Na količine nastalih odpadkov vplivata učinkovita raba virov v produkcijskih procesih in količina proizvedenega in potrošenega blaga. V splošnem lahko rečemo, da v državah EU in OECD *obstaja tesna povezava med rastjo BDP in količino nastalih odpadkov*. Strateške usmeritve RS za ravnanje z odpadki se usmerjajo na zmanjševanje količin odloženih odpadkov. Ne vključujejo ciljev in ukrepov prekinitve povezave med rastjo BDP in naraščanjem količin odpadkov. Namen izbranega indikatorja je pokazati stopnjo »snovne« neučinkovitosti gospodarskega sistema v Sloveniji. *Po ocenah so količine nastalih odpadkov v obdobju 1999–2001 naraščale. Zanesljivih podatkov o tem nimamo, zato je poizkus ugotavljanja povezave z rastjo BDP nesmiseln.*

Ocena: 😊😐

Količina vseh nastalih odpadkov

Klasični indikator nastalih odpadkov v EU in v Sloveniji spremlja le količine nastalih komunalnih odpadkov, ki v količinah vseh nastalih odpadkov predstavljajo relativno majhen delež. V EU ta delež znaša približno 14 %, v Sloveniji pa 10 %. Za učinkovito zmanjševanje nastajanja odpadkov je potrebno spremljanje in izvajanje ukrepov in njihovih učinkov za vse odpadkovne tokove. Zaradi različnih metodoloških pristopov je primerljivost podatkov o odpadkih v EU še vedno problematična. Enako velja tudi za Slovenijo: različni viri navajajo različne vrednosti. Po grobih ocenah Poročila o stanju okolja 2002 v Sloveniji nastane 6.200.000 ton odpadkov letno. To pomeni *3,1 tona odpadkov na prebivalca, v EU po podatkih za obdobje 1985–1997 nastane 3,5 tone na prebivalca.*

Ocena: 😐😐↓

Ukrepi na področju preventive

Predlog Evropske komisije v tematski strategiji za preventivo nastajanja in recikliranje odpadkov predvideva uporabo različnih medsebojno povezanih ukrepov. *Izbrani indikator*

odziva poskuša oceniti širino spektra ukrepov v slovenski zakonodaji ter nadzor in spremljanje njihovega izvajanja. Nabor teh ukrepov je v Sloveniji ozek, nadzora in spremljanja njihovega izvajanja in rezultatov pa praktično ni. Zakonodaja za nekatera podjetja predvideva oblikovanje načrtov zmanjševanja nastajanja odpadkov. Doseženi rezultati niso dostopni javnosti, ARSO teh podatkov ne spremlja. Ukrepi nimajo natančno definiranega namena in ciljev. Njihove medsebojne povezave ni zaznati. Ne ustvarjajo skupnih učinkov, ki bi vodili k jasni viziji in bi za doseganje cilja motivirali vse udeležence v sistemu ravnanja z odpadki. Količine nastalih odpadkov v Sloveniji še vedno naraščajo.

Ocena: ☺

Koncentracije dioksinov v okolju in materinem mleku

Dioksini v okolju so rezultat emisij iz različnih virov. Eden največjih so sežgalnice mešanih komunalnih odpadkov. Na Japonskem ocenjujejo, da prispevajo 93 % k emisijam dioksinov v zrak, v Švici 85 %, Veliki Britaniji 79 % in na Danskem 70 %. Ne glede na dejstvo, da Vlada RS na tem področju nima konkretnega cilja, je bil ta indikator izbran, ker lahko v Sloveniji leta 2008 pričakujemo izgradnjo prve sežgalnice. S preliminarno raziskavo o koncentracijah dioksinov v okolju in materinem mleku bi dobili podatke o razsežnosti tega problema pred izgradnjo sežgalnice. Rezultate pa bi lahko tako uporabili kot vhodni podatek za sistematično spremljanje trenda njihovih koncentracij v prihodnosti in izvajanje mogočih ukrepov za zmanjševanje s tem povezanih problemov.

Ocena: ☹☹

Skupna ocena poglavja: ☹↓

Pri vrednotenju dela vlade na področju ravnanja z odpadki smo se soočili s »konfliktom interesov«, saj smo ga morali ocenjevati glede na dokument Strateške usmeritve RS za ravnanje z odpadki (SURO), ki je po našem mnenju konceptualno zgrešen. V prvi vrsti se namreč osredotoča na zmanjševanje odloženih količin odpadkov in za doseganje tega cilja (med drugim) predlaga izgradnjo dveh sežgalnic komunalnih odpadkov, ki sodijo med največje vire emisij dioksinov v okolje. V dokumentu je le malo ali skoraj nič ukrepov namenjenih vzpostavljanju učinkovitega sistema ločenega zbiranja odpadkov in njihovega usmerjanja v recikliranje. Prav tako so nezadostno obdelani ukrepi za preprečevanje nastajanja odpadkov in zmanjševanja nevarnostnega potenciala. Nadzora in spremljanja njihovega izvajanja in rezultatov pa praktično ni. Kljub temu da naj bi bila skladno z NPVO do konca tega leta pripravljena revizija tega dokumenta, se po naših podatkih na MOP na to ne pripravljajo. Pri postavljanju ocene je bila velika ovira dejstvo, da v Sloveniji šele od leta 1999 načrtno zbiramo podatke o odpadkih. Prvi prečiščeni podatki so na voljo šele za leto 2001 in ne zajemajo podatkov o količinah vseh nastalih odpadkov v Sloveniji. Med ocenami o nastalih količinah odpadkov in stanjem, ki temelji na obveznem poročanju ARSO, obstaja namreč precejšen razkorak. Ne glede na to ugotavljamo, da v ocenjevanem obdobju v Sloveniji ne dosegamo ciljev, ki smo si jih zadali v SURO, kar kaže na veliko "snovno" neučinkovitost našega gospodarstva. Nezadovoljivi podatki nam niso omogočili primerjave med naraščanjem BDP in količinami nastalih odpadkov. Zaradi predvidene gradnje dveh sežgalnic je presenetljivo, da v Sloveniji še nimamo raziskave o koncentracijah dioksinov v okolju in človekovem telesu, saj spadajo med kancerogene

snovi, eden od največjih virov njihovih emisij pa so prav seigalnice. Po razpoložljivih podatkih take raziskave ne moremo prièakovati v doglednem obdobju.

Relevantna poglavja: **zelena davèna reforma, industrija, trajnostni razvoj, kemikalije**

2. Sektorji

2.1 Energija

Uvod in kontekst

Področje **energije** obsega pridobivanje, pretvarjanje, transport in rabo energije, razen za energijo v hrani. Na rabo *energije za promet* vpliva predvsem prometna politika (glej poglavje 2.4). Z energijo so najtesneje povezana vprašanja *klimatskih sprememb, okoljske davčne reforme*, ki so posebna poglavja projekta.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Energetska intenzivnost

Energetska intenzivnost je sintezni indikator *celotnega stanja* rabe energije, je tudi strukturni indikator EU za področje okolja. Indikator skriva številne podrobnosti, vendar je dovolj značilen. Eden izmed pojasnjevalnih indikatorjev je elektro-energetska intenzivnost. Energetska intenzivnost se je v obdobju 2001–2002 začela povečevati (po predhodnih podatkih za okoli 0,5 % letno), kar ocenjujemo kot kritičen negativen razvojni obrat. Elektro-energetska intenzivnost pa se je v dveh letih povečala kar za 5,4 %. Obrat je v znatni meri posledica delovanja vlade oz. pristojnega ministrstva, zlasti pri navzkrižnem subvencioniranju velikih porabnikov, ustvarjanju anomalij pri odpiranju trga z električno energijo in drugih. Delovanje je posledica nerazrešenih navzkrižnih interesov vlade kot lastnika večine energetskega podjetij, nekaterih ključnih energetske intenzivnih podjetij in kot skrbnika okolja. Vlada se je prednostno odločila varovati navidezno vrednost materialnega kapitala na škodo okolja.

Ocena: ☹☹●

Odvisnosti od fosilnih goriv

Odvisnosti od fosilnih goriv v široki potrošnji je indikator za potrebno energijo za ogrevanje. V Sloveniji sta izpostavljena kurilno olje in zemeljski plin, ki sta leta 2000 predstavljala okoli 60 % oziroma 17 % goriv za ogrevanje zunaj območij z daljinskim ogrevanjem. Številski indikator je absolutna količina porabljenih fosilnih goriv na prebivalca. Vključena je zahteva, da mora povečanje bivalne površine (bivalnega standarda) spremljati zmanjšanje porabe energije na kvadratni meter. Potrebni so arhitektonski, gradbeni in energetske-inštalacijski ukrepi: primerna izolacija in izrabljanje sončne energije in drugih obnovljivih virov (biomasa, geotermalna energija itd.) ter učinkovite ogrevalne in klimatizacijske naprave (učinkoviti kotli, toplotne črpalke, soprodukcija). Dejansko pa nezadostna podpora obnovljivim virom in spodbujanje rabe uvoznih fosilnih goriv (nizka

obdavitev, vloga monopolnih energetskega podjetij!) ohranjajo negativne trende. Vlada ni sprejela primernih ukrepov, čeprav je bil npr. program za razvoj biomase v pripravi že od leta 2000.

Ocena: ☹●

Okoljski odtis energetike

Sintezni indikator “**okoljski odtis energetike**” izraža zahtevo, da na sedanji stopnji tehnologije razvoj ne sme povzročati kakršnega koli povečevanja celotnega pritiska energetike na okolje. Novogradnje ali nove emisije morajo biti nadomeščene (več kot odtehtane!) z zmanjšanjem obremenitev druge. Še vedno so najbolj obremenjujoče emisije v zrak, zlasti SO₂ in dušikovih oksidov. Če lokalnega onesnemanja iz malih kurišč še ni mogoče primerno zajeti. Sanacija največjih onesnemanj iz energetike (prah, SO₂) je omilila prej slabo stanje na stopnjo K (**manj ugodno**). Zahteve po novih posegih v okolje (novogradnje) ob skromnem nadaljevanju posegov za zmanjšanje okoljskih vplivov energetike označujemo kot negotov, **stagnanten trend**(●).

Energetski program (NEP) in pojmovanje razvoja

Pokazatelj o **energetskem programu vlade in o pojmovanju razvoja** združuje ocene dveh vidikov: konkretni odzivi (ravnanje) in razvojna videnja. Pri ocenjevanju se ne omejujemo na deklarativni program, kar utegnejo postati pozitivni elementi v Nacionalnem energetskem programu (NEP, v pripravi že od leta 2000!). Upoštevamo izvedljivost in pripravljenost za izvajanje in tudi poslovne napotke vlade podjetjem v državni lasti. Glede na več kot 2-letno zamudo s pripravo ključnega dokumenta (NEP), ki bo po razpoložljivih virih še vedno naravnano predtransizijsko (ohranjanje ekstenzivne porabe in proizvodnje energije), bi bila upravičena celo bolj negativna ocena delovanja vlade. Tudi Agencija za energijo RS še ni našla pozitivne vloge v izvajanju trajnostne energetske politike države.

Ocena: ☹●

Skupna ocena poglavja: ☹●

Dvoletni dosežki vlade so neugodni in ne dopuščajo optimističnih napovedi do konca mandata. Nedejavnost pristojnega ministrstva in vlade, ki jo zaznavamo kot sledenje interesom obstoječih centrov moči v energetskih in energetsko intenzivnih podjetjih (HSE, TALUM, PETROL, Istrabenz in nekatera distribucijska podjetja), kaže na **pomanjkanje naprednega razvojnega koncepta**. Vlada in pristojno ministrstvo objektivno pripravljata “črni scenarij”, po katerem bodo sprejete dolgoročne odločitve o kontinuiteti netrajnostnega razvoja, z vsiljenimi investicijskimi in subvencijskimi odločitvami, ter s kozmetično, s tem pa kontraproduktivno vlogo instrumentov za učinkovito rabo energije in obnovljivih virov energije. V naši politični realnosti je znatna možnost za realizacijo takšnega scenarija. Vsaj še v naslednjem mandatu utegne prevladovati razvojna stagnacija, zato je delo vlade v letih 2000 do 2002 globoko v območju ocene »slabo«.

Relevantna poglavja: podnebne spremembe, zelena davčna reforma, promet

2.2 Industrija

Uvod in kontekst

Industrija je še vedno pomemben vir prihodka in zaposlovanja. Kljub temu da se industrijska dejavnost v celotnem gospodarstvu glede na delež ustvarjene dodane vrednosti zmanjšuje, ostaja med največjimi viri pritiskov na okolje. V grobem jih delimo na emisije snovi in energije v okolje ter rabo naravnih virov. V zadnjih letih se stanje na področju industrijskega onesnaževanja izboljšuje, vendar predvsem zaradi zmanjševanja obsega industrijske proizvodnje.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Vzpostavitev sistema ekološkega knjigovodstva

Ekološko knjigovodstvo je orodje, ki omogoča boljše poznavanje in posledično večjo možnost za obvladovanje vplivov podjetja na okolje. Na ravni podjetja ima dvojno funkcijo. Pomaga mu obvladovati snovne in energetske tokove ter zagotavlja njegovo transparentnost. Gledano širše je ekološko knjigovodstvo osnova za spreminjanje ekonomskega sistema oziroma davčne politike. Z izbranim indikatorjem odziva merimo učinkovitost oziroma pravočasnost sprejetja podzakonskih aktov za obvezno vzpostavitev sistema ekološkega knjigovodstva. **MOP vse od uveljavitve ZVO leta 1994 do danes ni sprejel podzakonskih aktov za izvajanje ekološkega knjigovodstva.** Vlada področju ekološkega knjigovodstva, kot je definirano v ZVO, ne namenja (skoraj) nobene pozornosti. Problem je tudi nepoznavanje bistva koncepta ekološkega knjigovodstva, saj se pogosto reducira na okoljsko poročanje v letnih poročilih in letnih bilancah. Poročanje je omejeno na izstopne snovi, emisije, o vstopnih tokovih pa se poroča le redko. Vendar pa se parcialno vendarle nekaj dogaja. Zavezanci podjetja morajo letno poročati MOPu o emisijah snovi v zrak, vodo, o količini nastalih odpadkov, o odpadni embalaži, o hrupu. Podjetja so zavezana k poročanju tudi v okviru prostovoljnih dogovorov (CEFIC – Responsible care, ISO 14001).

Ocena: ☺

Vzpostavitev pravnega okvira in administrativne usposobljenosti za izvajanje pravnega reda EU na področju EMAS

Slovenija mora do vstopa v EU zagotoviti izvajanje uredbe o prostovoljni udeleži organizacij v sistemu okoljskega upravljanja in okoljske presoje (EMAS). Udeležba organizacij v sistemu ravnanja z okoljem omogoča tako podjetjem iz industrijskega kot tudi iz preostalih sektorjev učinkovitejšo obvladovanje vplivov na okolje. Z izbranim indikatorjem ocenjujemo, v kakšni meri je vlada izpolnila načrtovane naloge iz pogajalskih izhodišč za pristop RS k EU (področje 22 – okolje) iz leta 1999. Na področju EMAS do pravne uskladitve še ni prišlo, izvedena pa je vsebinska uskladitev.

Ocena: ☺

Zmanjševanje emisij snovi in toplote v vode iz proizvodnje papirja, kartona in lepenke

Najpomembnejši vplivi, ki obremenjujejo vodo, so vplivi industrijskih odpadnih voda, komunalnih odpadnih voda, v primeru podzemnih voda pa zlasti razpršeni viri onesnaževanja. Z izbranim indikatorjem merimo pritiske na okolje zaradi emisij snovi in toplote iz industrijskih obratov. Osredotočamo se na obremenjevanje voda iz obratov proizvodnje papirja, kartona in lepenke. Ta industrija predstavlja velik vir onesnaževanja, zato je učinkovito izvajanje zahtev uredbe o emisiji snovi pri odvajanju odpadnih vod iz objektov in naprav za proizvodnjo papirja, kartona in lepenke zelo pomembno. Ocena indikatorja ni pozitivna, **ker je v letih 2000 in 2001 kar 2/3 zavezancev iz te panoge preraslo mejne emisijske vrednosti**. Za določitev trenda bi bili potrebni podatki monitoringa iz več let, vendar so v bazah podatkov Agencije RS za okolje računalniško obdelani podatki le za leti 2000 in 2001.

Ocena: ☹

Skupna ocena poglavja: ☺↑

Skupna ocena dela vlade na izbranem področju, ki se nanaša na industrijo, ni dobra, čeprav se dejavnosti počasi razvijajo v pozitivno smer. Vlada svoje sile usmerja predvsem na prevzemanje pravnega reda EU, medtem ko zaveze, ki ne izhajajo iz obveznosti priključevanja EU, pušča ob strani. To se kaže pri skoraj desetletni zamudi priprave podzakonskih aktov za vzpostavitev sistema ekološkega knjigovodstva. Kljub temu da daje prednost predpisom, ki so vključeni v predpristopni sporazum, vlada zamuja tudi pri vzpostavljanju pravnega okvira in administrativne usposobljenosti na področju sistema okoljskega menedžmenta in okoljske presoje, ki je del okoljskega *acquisa*. Vsebinska podlaga za izvajanje uredbe je sicer pripravljena, vendar čaka na sprejem dopolnitev Zakona o varstvu okolja, ki bo pravna podlaga za izdajo ustreznega podzakonskega akta. Tudi pri sprejemanju dopolnitev ZVO se soočamo z zamudo, saj bi moral biti glede na program dela vlade za leto 2002 v obravnavo parlamentu predložen že aprila lani, kar se do zaključka priprave besedila še ni zgodilo. Indikator o onesnaževanju voda z emisijami iz proizvodnje papirja, kartona in lepenke kaže na vrzel med doseženim in dosegljivim deležem obremenjevanja voda iz izbrane panoge. Stanje voda se je po letu 1990 pa tja do druge polovice devetdesetih let izboljševala, vendar predvsem zaradi propada teke industrije in opustitve določenih delov industrije.

Relevantna poglavja: vode, zakonodaja in ustanove, zelena davčna reforma

2.3 Kmetijstvo

Uvod in kontekst

Vpliv kmetijske dejavnosti na okolje je izredno velik; odgovorna je predvsem za onesnaževanje voda in tal z nitrati in pesticidi, ponekod pa tudi za zmanjševanje biotske raznovrstnosti. Vladni konsenz je, da je treba v Sloveniji ohraniti kmetijstvo in podelje

ter kmetom zagotavljati zadostne dohodke tudi po vstopu v EU. Zaradi objektivne omejenosti v kmetijski pridelavi ter potrebe po varovanju okolja in biotske raznovrstnosti naj bi, v skladu s sprejeto reformo slovenske kmetijske politike, navedene cilje dosegli z **usmeritvijo v pri- in predelavo •ivil visoke kakovosti z okolju prijazno pridelavo**. Pomemben (vendar pa ne tudi zadosten) korak v to smer je Slovenski kmetijsko okoljski program (SKOP). Z bližanjem vstopa v EU se močno povečuje tudi delež proračunskih sredstev, namenjenih kmetijstvu. To nosilci kmetijske politike utemeljujejo s prej navedenimi potrebami, kjer omenjajo tudi ohranjanje kulturne krajine oziroma okolja in biotske raznovrstnosti kot njenih glavnih atributov, in to s pomočjo kmetovanja. Zato je za upravičenost povečevanja sredstev zelo pomembno, koliko opisano deklarativno usmeritev v kmetijstvu uresničujemo tudi v praksi in koliko to koristi okolju, kar v doloeni meri kažejo izbrani indikatorji.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Zmanjševanje vnosa nitratov v tla in vode

Ta indikator kaže napredek pri zmanjševanju onesnaževanja z nitrati iz kmetijstva. Med "evropskimi" obveznostmi je zapisana tudi izdelava akcijskega načrta za izvajanje *Nitratne direktive*, ki sestavlja prvi del indikatorja. Tega akcijskega načrta v Sloveniji doslej še nismo pripravili. Drugi del indikatorja meri učinkovitost izvajanja *Uredbe o vnosu nevarnih snovi in rastlinskih hranil v tla*. Uredba v praksi pokriva predvsem vnos nevarnih snovi z blatom iz čistilnih naprav in pa vnos nitratov v tla z •ivinskimi gnojili, pri čemer je slednje bolj zahtevno nadzorovati zaradi velikega števila kmetij in kmetijskih obratov z neurejenim ravnanjem z •ivinskimi gnojili (gnoj, gnojnica, gnojevka). Ker gre za pomemben vir onesnaževanja, je učinkovito izvajanje Uredbe nujno. Poleg ozavešanja pridelovalcev sta za doseganje spoštovanja uredbe zelo pomembna dokumentiranje in objava izrečenih sankcij. Vendar pa ugotavljamo, da je nadzor nad izvajanjem uredbe izredno pomanjkljiv.

Ocena: ☹●

Delež kmetij / površin v nadzoru ekološkega kmetijstva (vključno preusmerjanje)

Ekološko kmetijstvo je trajnostna metoda, ki je najboljša idealu okolju prijaznega kmetovanja, hkrati pa v največji meri ustreza obema prej omenjenima sredstvom za doseganje ciljev slovenske kmetijske politike – pridelavi in predelavi visokokakovostnih •ivil na okolju prijazen način. Indikatorni pomen ekološkega kmetijstva so dokazale številne mednarodne raziskave, zaradi česar je **delež ekokmetijstva že uveljavljen kazalnik stopnje integracije varstva okolja v kmetijstvo** (EEA – Evropska okoljska agencija ter OECD). Skozi daljše obdobje pa je tudi kazalnik učinkovitosti ukrepov kmetijske politike za prestrukturiranje kmetijstva v smislu trajnostnega razvoja. Delež ekokmetijstva v Sloveniji se sicer povečuje, vendar pa je glede na možnosti in potrebe še razmeroma nizek. Tudi cilji MKGP so tu, če jih primerjamo z drugimi evropskimi državami, preskromni.

Ocena: ☺●

Strategija razvoja ekološkega kmetijstva

Zaradi narave kmetijske dejavnosti je dolgoroène in trajnejše pozitivne spremembe v kmetijstvu moè doseèi le z izdelavo in izvajanjem celovitih strategij. Za razvoj ekološkega kmetijstva v Sloveniji sta **strategija in akcijski naèrt** izjemnega pomena, kar ka•ejo dosedanje izku•nje oz. posledice enostranskih ukrepov – razmeroma privlaènih neposrednih plaèil za ekokmetijstvo ob hkratni odsotnosti razvojno usmerjenih ukrepov. **Število ekoloških kmetij sicer raste, vendar temu ne sledi tudi sorazmerno poveèevanje pridelave, predelave in kakovosti ter ponudbe eko•ivil slovenskega porekla na trgu, kar je dolgoroèno nujno za trajno uveljavitev ekološkega kmetijstva.** V Sloveniji bi se tu morali zgledovati po veèini dr•av èlanic EU, ki akcijske naèrte za ekokmetijstvo •e imajo, akcijski naèrt pa je v pripravi tudi na ravni EU (Evropska komisija, Direktorat za kmetijstvo). MKGP pa doslej ne naèrtuje takšne strategije.

Ocena: ☹☹●

Skupna ocena poglavja: ☺●

Opazni so nekateri pozitivni trendi, kamor v prvi vrsti sodita izvajanje SKOP-a ter porast ekološkega kmetijstva. Kar pa zadeva varstvo voda pred nitraty, ne zadostuje le uredba, temveè je pomembno predvsem njeno izvajanje v praksi ter njena umestitev v širši kontekst (neobstojeèih) ukrepov za izvajanje *nitratne direktive*.

Skrbí nas lahko tudi to, da nimamo strategije razvoja ekološkega kmetijstva in da so na tem podroèju cilji resornega ministrstva nizki (deklarativni). To ka•e, da ja še vedno navzoèe podcenjevanje pomena te kmetijske usmeritve za dr•avo, ne glede na to, da je slovenskim kmetijskim politikom ne priporoèajo le domaèe okoljske NVO, temveè tudi evropski politiki in strokovnjaki.

Relevantna poglavja: narava, gensko spremenjeni organizmi

2.4 Promet

Uvod in kontekst

Motoriziran promet trenutno prispeva veè kot èetrtnino skupnih emisij CO₂ v Sloveniji. Dosedanji trendi rasti prometa ka•ejo, da bodo do leta 2010 emisije narasle za 50 %. Poleg onesna•evanja in prispevanja k podnebnim spremembam je posledica poveèanega prometa tudi fragmentacija teritorijev in izguba naravnih habitatov, negativno pa vpliva tudi na zdravje ljudi.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Vlaganja v prometno infrastrukturo

Razvoj prometne infrastrukture je pomembno gonilo ekonomskega razvoja. S tem indikatorjem odziva hoèemo pokazati, kakšna so v Sloveniji vlaganja v razvoj infrastrukture za okolju prijaznejše prometne naèine. Razvoj •elezniške ima glede na razvoj cestne

infrastrukture precej ekoloških prednosti. Kljub temu smo v Sloveniji v obdobju **1993–2002 v železniško infrastrukturo investirali povprečno 11 %** vseh sredstev za investicije in investicijsko vzdrževanje, v **cestno** infrastrukturo pa povprečno **86 %**. Ilustracija zgrešenih “prioritet” (verjetno tudi posledica dejstva, da v Sloveniji **še vedno nimamo prometne politike**) je tudi zaustavitev projekta izgradnje 2. tira proge Koper–Divaja, namesto pospeševanja njegove realizacije. Po eni od ocen stroškov bi morala vlada v ta namen na leto vložiti približno 11,4 milijard SIT, dostopni podatki pa kažejo, da je bilo v ta namen v letih 2000 in 2001 skupaj porabljenih 505.058 milijonov SIT.

Ocena: 😞😞

Razvoj državnega kolesarskega omrežja v RS

Razvoj kolesarskega omrežja v vsaki državi je lahko indikator odziva države na pritiske, ki ga ustvarja motorizirani promet. Načrtno vključevanje kolesarskih poti v cestno omrežje je v razvitih državah EU že utečeno, ker pripomore k zmanjševanju okoljskih pritiskov. Urejeno kolesarsko omrežje prispeva tudi h krepitvi zdravja prebivalstva. Pomen razvoja nemotoriziranega prometa (predvsem kolesarskega) je pri nas prepoznan tako v NPVO kot tudi v Strategiji in kratkoročnem načrtu zmanjševanja emisij TGP. **Kljub temu v državi še vedno nimamo dokumenta/programa, ki bi celostno urejal to problematiko.** Leta 2000 je Direkcija RS za ceste sicer izdala dokument z naslovom **Strategija razvoja državnega kolesarskega omrežja v RS, ki pa še vedno nima statusa vladnega dokumenta**, zato sistemskega načrtovanja razvoja kolesarskega omrežja v državi nimamo.

Ocena: 😞😞

Potniški promet po prevoznem sredstvu

Naraščanje osebne potniškega prometa predstavlja enega ključnih pritiskov na okolje. Obremenitev lahko ocenimo kot razmerje med hitrostjo naraščanja BDP in osebne potniškega prometa, pomembno je tudi razmerje med osebnim in javnim potniškim prometom (cestnim in železniškim), ker ima slednji manjši vpliv na okolje. Vlada nima eksplicitnih ciljev glede razklopa rasti BDP in potniškega prometa. V Sloveniji je **BDP v obdobju 1998–2001 naraščal povprečno za 0,9 % hitreje kot prometno delo opravljeno z osebnimi vozili** (vozni km/leto), vendar je razlika v rasti **premajhna**. Doseči bi bilo namreč treba, da bi se rast osebne potniškega prometa vsaj umirila. V obdobju med letoma **1996–2000 se je za približno 35 % zmanjšalo število potnikov prepeljanih z avtobusi**. Do 1999 se je število potnikov zmanjševalo med 4–7 % letno. Leta 2000 se je v primerjavi z letom 1999 število zmanjšalo kar za 33 %! Manjše je število prepeljanih potnikov v mestnem potniškem prometu, saj se je od **leta 1995 do 2000 število prepeljanih potnikov zmanjšalo za 22,4 %**. **Positiven trend je opaziti le v železniškem javnem prometu, kjer se je v letu 2001 število potnikov glede na leto 1999 povečalo za 5,2 %, število prepotovanih km pa za 14 %**.

Ocena: 😞😞↓

Skupna ocena poglavja: ☹️↓

Zaradi pomanjkanja konkretnih ciljev te vlade (pa tudi preteklih vlad) na področju zmanjševanja negativnih vplivov prometa na okolje ne preseneča, da smo, kljub dejstvu, da je železniški promet okoljsko bolj sprejemljiv od cestnega, v Sloveniji v obdobju 1993–2002 v železniško infrastrukturo investirali povprečno 11 %, v cestno pa povprečno 86 % vseh sredstev za investicije in investicijsko vzdrževanje. Zgrešene “prioritete” so verjetno tudi posledica dejstva, da v ocenjevanem obdobju v Sloveniji še vedno ni pripravljena prometna politika, čeprav je njen sprejem zapisan v koalicijski pogodbi sedanje vlade. Ilustracija tako zgrešenih prioritete je tudi zaustavitev projekta izgradnje 2. tira proge Koper–Divača, ne glede na to, da je bila to ena od predvolilnih obljub LDS. Drug primer, ki kaže, kako enostransko vlada rešuje problematiko prometa, je tudi naraščanje osebnega potniškega prometa na račun javnega prometa. V obdobju med letoma 1996–2000 se je za približno 35 % zmanjšalo število potnikov, prepeljanih z avtobusi. Do 1999 se je število potnikov zmanjševalo med 4–7 % letno. Leta 2000 se je v primerjavi z letom 1999 število zmanjšalo kar za 33 %! Pozitiven trend je opaziti le v železniškem javnem prometu, kjer se je v letu 2001 število potnikov glede na leto 1999 povečalo za 5,2 %, število prepotovanih km pa za 14 %.

Relevantna poglavja: podnebne spremembe, energetika, zelena davčna reforma, zrak

3. Okolje in narava

3.1 Varstvo narave in biotska raznovrstnost

Uvod in kontekst

Biotska raznovrstnost je v zadnjem desetletju postala tako rekoè pojem za ohranjeno naravo. Èetudi ni vedno popolnoma tako, pa v grobem resnièno lahko reèemo, da je zmanjševanje biotske raznovrstnosti kot posledica vse veèjega èlovekovega vpliva na okolje tudi indikator "zdravja" okolja, zdravo okolje pa je seveda tudi za èloveka nujen pogoj za kakovostno ÷ivljenje. Podroèje varstva narave in biotske raznovrstnosti je s stališèa indikatorjev napredka precej teko merljivo. Dravni organi so na tem podroèju ves èas relativno precej dejavni, njihovi uèinki so bolj ali manj teko merljivi.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Kartiranje habitatnih tipov

Skartiranje habitatnih tipov (HT) v dovolj natanènem merilu in z dovolj podrobnim razlikovanjem med posameznimi tipi je za kakršnokoli resno naravovarstveno delo neobhodna. Brez tovrstnega znanja si ne moremo predstavljati resnih obèinskih planov, kakovostnega postavljanja meja predlogom zavarovanih obmoèij, presoje razlièic ob veèjih posegih v prostor, prav tako pa tudi ne sistematiènega monitoringa sprememb stanja v naravi in modeliranja. Stopnja skartiranosti HT je tako resen pokazatelj razpolo÷ljivosti enega od osnovnih virov za celotno naravovarstveno delo. Ob zavedanju zgoraj naštetega se je tako v okviru MOP leta 2000 zaèel projekt sistematiènega kartiranja HT Slovenije, za katerega je bila najprej pripravljena tipologija, nato pa naj bi se po posameznih letih skartiralo po nekaj odstotkov površine negozdnih HT. Kljub uspešno zakljuèenemu letnemu projektu v letu 2002 (približno 1,5 % skartirane površine) in kljub vsako leto predvidenim proraèunskim sredstvom je projekt v letu 2003 zastal.

Ocena: ☹☹↓

Ustanavljanje naravnih parkov

Ustanavljanje naravnih parkov z razlièno strogimi naravovarstvenimi rešimi je eden od ustaljenih pristopov v varovanju narave in situ. Varuje širša obmoèja, ki obsegajo praviloma veè ekosistemov; z varovanjem celotnega obmoèja parka v resnici lahko najbolj kakovostno zagotavljamo varstvo tamkaj ÷iveèih zavarovanih kot tudi nezavarovanih vrst organizmov. Kljub nekaterim drugaènim pristopom k varovanju narave (npr. varovanje vrst, varovanje narave zunaj zavarovanih obmoèij) je tako "parkovno" (rezervatno) varovanje še vedno eden od najpomembnejših naèinov varstva narave. al se v zadnjih

letih ni zgodilo skoraj nič na področjih varovanja narave zunaj zavarovanih območij, kar pa še v večji meri velja za ustanavljanje naravnih parkov: od trenutno zavarovanih približno 7 % površine Slovenije je bil prirastek v zadnjih 10 letih zanemarljivo majhen, ostajamo pa še vedno zelo zelo daleč od načrtovanih zavarovanih 27 % površine Slovenije.

Ocena: ☹☹☹

Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti: akcijski načrt

Brez akcijskega načrta, ki bi moral biti sprejet najkasneje konec leta 2002, ostaja sprejeta državna Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti le kup potiskanega papirja, njeno uresničevanje pa kvečjemu rezultat trenutnega navdiha kakega državnega uradnika, saj so naloge le zelo pavšalno predstavljene, zavezujočih rokov ni, jasne odgovornosti prav tako ne. Za uresničevanje celotne Strategije, predvsem pa za spremljanje napredka pri tem, je tako akcijski načrt neobhoden. S tem indikatorjem želimo pokazati, kako (ne)napreduje priprava tega dokumenta, ki je trenutno nekje med 1. in 2. razvojno fazo (od osmih!), medresorsko delovno telo za pripravo načrta še ni bilo oblikovano.

Ob tem velja poudariti še tečavo z nadzorom nad doseganjem kakršnihkoli ciljev strategije:

“Doseganje ciljev spremlja in vrednoti Delovna skupina za biotsko raznovrstnost, ki deluje v okviru slovenskega Sveta za trajnostni razvoj. Slednji jo potrdi na predlog, ki ga Vlada posreduje v treh mesecih po sprejetju strategije. Delovna skupina spremlja izvajanje ciljev strategije ter Svetu za trajnostni razvoj in Vladi redno poroča in predlaga popravke in dopolnitve. Sestavljajo jo predstavniki ključnih vladnih sektorjev, združenj lokalnih skupnosti, vplivnih nevladnih organizacij in znanstvenih ustanov.”

Zadnji sestanek Sveta za trajnostni razvoj je bil 15. 7. 2002, torej pred več kot enim letom.

Ocena: ☹☹☹

Faza projekta Natura 2000

Natura 2000 je eden najresnejših projektov oblikovanja omrežja najbolj ohranjenih delov narave, ki naj bi ga države kandidatke zaključile (ali vsaj spravile do zaključene faze) do vstopa v EU. Projekt je kompleksen in obsega številne naravovarstvene aspekte ter povezavo med naravovarstvom in drugimi resorji, neizpolnjevanje ali slabo izpolnjevanje zahtev projekta pa ima lahko za posledico visoke finančne kazni za državo. S tem pa je projekt lahko tudi ključni indikator usposobljenosti in učinkovitosti slovenskega državnega naravovarstva.

Elaborat s strokovnimi predlogi SPA (Special Protected Areas) na podlagi Ptičje direktive je končan, predloge pa obravnava državno naravovarstvo (MOP), medtem ko so drugi podprojekti v glavnem šele v teku ali pa se še niso niti začeli (metulji, habitatni tipi); kljub temu naj bi v jeseni 2003 državno naravovarstvo začelo zadnjo, sintetsko fazo celotnega projekta Natura 2000. Če predolgo odlašanje z začetkom projekta je kazalo na dobršno

mero nezrelosti, trenutna razvojna faza, torej 3 mesece pred začetkom sintetske faze, pa tudi ni obetavna.

Ocena: ☹☹↑

Skupna ocena poglavja: ☹↓

Na področju varstva narave in biotske raznovrstnosti so pristojni relativno precej dejavni, njihovi učinki so bolj ali manj teko merljivi, kljub temu lahko na podlagi analize zaključimo, da prepogosto ostaja le pri lepih besedah. Iz analiziranih indikatorjev lahko vidimo, da je projekt sistematičnega kartiranja habitatnih tipov Slovenije po letu 2002 zastal. Tudi na področju ustanavljanja naravnih parkov se v zadnjih letih ni zgodilo skoraj nič. Od trenutno zavarovanih približno 7 % površine Slovenije je bil prirastek v zadnjih 10 letih zanemarljivo majhen, zato ostajamo še zelo daleč od načrtovanih zavarovanih 27 % površine Slovenije. Tudi akcijskega načrta, ki naj bi operacionaliziral Strategijo ohranjanja biotske raznovrstnosti iz leta 2001, še nimamo. Pristojni so na tesnem s časom tudi pri implementaciji projekta Natura 2000, ki je eden najresnejših projektov oblikovanja omrežja najbolj ohranjenih delov narave.

V Sloveniji (mal še) ni lobija, ki bi bil vključen odvisen od narave in biodiverzitete in bi prek svojih zmanjšanih dobičkov ocenjeval negativne trende. Tako so številni leporečni dokumenti prej pesek v oči kot izraz resne namere spremeniti kaj v prid ohranjanja narave. Upamo pa lahko, da se bo v EU (tudi pod vplivom pritiska NVO) kaj spremenilo na bolje.

Relevantna poglavja: kmetijstvo, gensko spremenjeni organizmi

3.2 Vode

Uvod in kontekst

Slovenija se ponaša z bogatimi zalogami čiste pitne vode in s sorazmerno naravnim vodnim okoljem, še posebej, če se primerjamo z drugimi Evropskimi državami. Mal pa so prav te vode in vodna okolja vse bolj ogrožene. Zato ni presenetljivo, da je bila skrb za boljše stanje vodnega okolja prav iz teh razlogov opredeljena kot eno od štirih prednostnih področij Nacionalnega programa varstva okolja. Pri pripravi te ocene nas je zanimalo predvsem, kaj se je od sprejetja NPVO na tem področju zares zgodilo. Z izborom indikatorjev za področje voda smo skušali z nekaj ključnimi vprašanji kar najbolj celovito prikazati stanje vodnega sistema oziroma splošnega odnosa do njega. Zato smo z zasnovano izbora treh indikatorjev skušali odgovoriti na sledeča preprosta vprašanja, ki zanimajo slehernega občana:

- Kakšne so naše reke? Ali so zdrave in polne vključenja? Ali to vodo lahko pijemo, se v njej kopamo?
- Kaj se dogaja z odpadno vodo iz gospodinjstev? Je dovolj očiščena, preden gre nazaj v naravni sistem ali ne?
- Imam jaz kot državljan zares kakšne možnosti vplivanja na odločitve, ki zadevajo področje voda?

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Doseganje dobrega stanja površinskih voda

Kakovost tekočih voda je podvržena hitrim spremembam, kjer se pozitivni ali pa negativni ukrepi in ravnanja lahko hitro izrazijo kot pozitivni ali pa negativni trendi v vodnem okolju. Podatke o stanju kakovosti vode smo dobili s primerjavo podatkov vsakoletnih poročil o stanju okolja in tako ugotovili za izbrano časovno obdobje, ali gre za poslabševanje ali pa za izboljševanje stanja voda in vodnega okolja. V prvi polovici devetdesetih se je kakovost voda v vodotokih močno izboljšala predvsem zaradi prestrukturiranja gospodarstva (veliko podjetij onesnoževalcev je propadlo). Od takrat dalje kakovost vode v vodotokih bolj ali manj stagnira. Pričakovano izboljšanje kakovosti vode bo posledica zmanjšanja onesnoženja po izgradnji čistilnih naprav in kanalizacijskih sistemov ter po uvedbi drugačne kmetijske prakse.

Ocena: ☹●

Zmanjševanje obremenjevanja voda iz gospodinjstev

Eden pomembnih problemov okolja je obremenjevanje voda in vodnega okolja z odpadnimi vodami iz gospodinjstev. V Sloveniji je priključenost gospodinjstev na javno kanalizacijo zaradi razpršenosti naselij komaj 50 %, pri čemer se le 30 % kanalizacijskih sistemov zaključijo s čistilno napravo (ČN), ki se v večjem delu končujejo le z mehansko stopnjo čiščenja. Od vseh gospodinjstevskih odpadnih voda se je tako le 15 % očisti do zahtevane druge stopnje čiščenja (biološko čiščenje). Zato je pomembno vedeti, kaj se dogaja s predvidenimi investicijami v izgradnjo čistilnih naprav in kanalizacijskih sistemov (indikator »pritiska« oziroma obremenjevanja okolja). NPVO do leta 2003 predvideva izgradnjo 10 novih ČN, večjih od 15000 populacijskih enot (PE), in 15 novih ČN, manjših od 15000 PE. Do leta 2003 je bilo od načrtovanih grajenih le ena velika ČN in najmanj 7 majhnih, kar kaže na to, da dinamika investicij v izgradnjo čistilnih naprav in kanalizacijskih sistemov močno zamuja. Zaradi velike finančne zahtevnosti programa si je Slovenija izposlovala desetletno prehodno obdobje in pripravila nov plan dinamike izgradnje ČN, ki se z zdaj izvaja skladno s predvidevanji.

Ocena: ☺↑

Participacija javnosti pri odločanju na področju voda

Vprašanje o možnostih vplivanja javnosti na odločitve, ki zadevajo področje voda (indikator »odziva«), je ključno za vzpostavitev bolj ozaveščenega in odgovornega obnašanja v prostoru. Odgovore na to vprašanje smo skušali dobiti s pomočjo analize stanja pravnih in dejanskih možnosti participacije javnosti pri teh vprašanjih. Za konstruktivno vključevanje javnosti v procese odločanja na področju voda so poleg odlične pravne podlage v novem Zakonu o vodah s Konferencami za vode ter s prostorskimi konferencami (Zakon o urejanju prostora) potrebni predvsem znanje in visoka stopnja ozaveščenosti javnosti ter dostopnost do ustreznih informacij. Če se kljub velikim prizadevanjem še vedno premalo vlaga v

usposabljanje javnosti z ustreznim izobraževanjem in ozavešanjem. Prav tako pa je še vedno premajhna dostopnost ustreznih informacij.

Ocena: 😊↑

Skupna ocena poglavja: 😊↑

Čeprav je področje voda v NPVO opredeljeno kot prednostno, se kakovostno stanje površinskih tekočih voda ni izboljšalo. Deloma bo izboljšanje posledica zmanjšanja točkovnega onesaenja po izgradnji komunalnih EN, katerih večji deleži morali biti v obratovanju. Zaradi finančne zahtevnosti programa si je Slovenija pri EU izposlovala desetletno prehodno obdobje in pripravila nov plan dinamike izgradnje EN. Pomembna naloga vlade pri vzpostavljanju bolj demokratičnih odnosov v družbi in usmerjanju gospodarstva v trajnostni razvoj je tudi konstruktivno vključevanje javnosti v procese odločanja na področju voda. Pri tem je opravila odlično nalogo, saj so s »konferencami za vodo« (Zakon o vodah) odprte vse pravne poti za implementacijo participativnega planiranja. Ključne pravne podlage niso dovolj. Potrebna sta tudi ustrezno znanje in visoka stopnja ozavešenosti različnih strokovnih in laičnih javnosti, kar predstavlja pomembno, še nerealizirano nalogo vlade.

Relevantna poglavja: kemikalije, industrija, kmetijstvo

3.3 Zrak

Uvod in kontekst

Varstvo zraka je med tistimi področji, kjer je bilo v preteklih letih v Sloveniji sicer narejenega razmeroma veliko. Predvsem so se močno zmanjšale emisije iz stacionarnih virov, povečuje pa se onesaevanje zaradi prometa, ki je dolgoročno verjetno tudi največja grožnja kakovosti zraka.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Izdelava nacionalne strategije varstva zraka in priprava drugih akcijskih dokumentov za varstvo zraka

Celovito varovanje kakovosti zraka je pomembno zaradi bolj učinkovitega doseganja stabilizacije emisij, predvsem iz stacionarnih virov in zmanjševanja emisij iz mobilnih virov, ki trenutno predstavljajo največji problem. Ta indikator odziva smo izbrali, ker je pomen strateškega pristopa za izboljševanje kakovosti zraka edini način, da izpolnimo dolgoročno nalogo in učinkovito zaščitimo okolje in ljudi pred zdravstvenimi tveganji zaradi onesaenosti zraka. Nacionalni program varstva okolja (NPVO) predvideva pripravo celovitega dokumenta do leta 2000. Kljub temu **v Sloveniji Strategije varstva zraka nimamo in je ne bomo pripravljali**. V leto 2003 se je pomaknila tudi **izdelava operativnega programa za odpravo preseganja mejnih vrednosti koncentracij snovi**

v zunanjem zraku, ki je bila po "urniku" Državnega programa RS za prevzem pravnega reda EU do konca leta 2002 **predvidena v drugi polovici leta 2002.**

Ocena: ☹☹

Emisije predhodnikov ozona v zrak

Za indikator pritiska smo izbrali emisije predhodnikov prizemnega ozona. Slovenija je leta 1999 podpisala t. i. **Göteborgski protokol o zmanjšanju zakisljevanja, eutrofikacije in prizemnega ozona** h Konvenciji Združenih narodov o onesnaževanju zraka na velike razdalje prek meja. Vendar ga še ni ratificirala. Predvidoma se bo to zgodilo še v letu 2003. Obveze iz tega protokola določajo, da Slovenija do leta 2010 za 27 % zmanjša emisije NO_x glede na izhodiščno leto 1990 in za 5 % emisije hlapnih organskih spojin (VOC). V obdobju 1990–1997 so pri nas emisije NO_x narasle za 12,7 % in so bile v letih 1999 in 2000 enake tistim iz leta 1991. Leta 2001 so se glede na leto 2000 emisije NO_x znižale za približno 1,7 %. **Za doseganje zaveze zmanjševanja emisij NO_x iz Göteborgskega protokola bi morale leta 2001 emisije znašati 52.350 ton NO_x (26,18 kg/prebivalca/leto). Dejanske emisije tega leta so bile 57.000 ton oziroma 28,6 kg/prebivalca/leto.** Tudi zmanjševanje skupnih emisij predhodnikov ozona, preračunan na njihov potencial tvorjenja ozona (TOFP), je bil v obdobju 1990–2001 prepočasen.

Ocena: ☹

Koncentracije prizemnega ozona

Naraščanje koncentracij prizemnega ozona zbuja skrb, ker – v primerjavi s stratosfernim – škoduje zdravju ljudi in rastlinam. Prizemni ozon je eden od najbolj očitnih problemov na področju onesnaževanja zraka, zato odločitev za njegovo uvrstitev v nabor indikatorjev. Izbrani indikator je indikator stanja. Glede na stare mejne vrednosti, ki so veljale pred sprejemom nove uredbe v letu 2003, so bile **v letu 2000 koncentracije prizemnega ozona na 33,3 % merilnih mestih presežene več kot 36 dni, leta 2001 na 72,7 % in leta 2002 na 84,6 %.** Nova uredba sicer določa ciljne vrednosti za število dni v letu, ko mejna koncentracija ne sme biti presežena, vendar pa se je vrednost za mejno koncentracijo znižala zaradi usklajevanja z evropskim pravnim redom.

Ocena: ☹☹↓

Skupna ocena poglavja: ☹↓

V Sloveniji še vedno nimamo in tudi ne bomo pripravljali celovite strategije varstva zraka, čeprav je bila priprava tega dokumenta v Nacionalnem programu varstva okolja predvidena do konca leta 2000. V leto 2003 se je pomaknila tudi izdelava operativnega programa za odpravo presežanja mejnih vrednosti koncentracij snovi v zunanjem zraku, ki je bila po "urniku" Državnega programa RS za prevzem pravnega reda EU do konca leta 2002 predvidena v drugi polovici leta 2002. Kljub temu da je bilo na področju varovanja zraka storjenega veliko, so očitni problem emisije predhodnikov ozona v zrak in posledično povečane koncentracije prizemnega ozona. Skupne emisije predhodnikov ozona

predvsem NO_x se sicer znižujejo, a preveč poeasi za doseganje zavez iz Göteburškega protokola o zmanjšanju zakisljevanja, eutrofikacije in prizemnega ozona, ki ga je Slovenija e podpisala, a ga še ni ratificirala. Glede na povedano torej ni presenetljivo, da se je v obdobju 2000–2002 poveeal tudi odstotek merilnih mest, na katerih so bile mejne vrednosti koncentracij za prizemni ozon prekoraene veè kot 36 dni/leto. Na tem podroèju je prišlo tudi do t. i. harmonizacije navzdol, saj je s sprejetjem Uredbe o ozonu v zunanjem zraku Slovenija znižala kriterije za kakovost zraka z vidika vrednosti za ozon: mejne vrednosti so bile s 110 µg/m³ spremenjene na 120 µg/m³.

Relevantna poglavja: energetika, promet, industrija

4. Horizontalno

4.1 Pravice civilne družbe

Uvod in kontekst

V tem poglavju smo ocenili, v kakšni meri je Vlada v prvi polovici svojega mandata izpolnila naloge za uresničevanje enega temeljnih načel trajnostnega razvoja – vključevanja civilne družbe v procese varovanja okolja. Za oboje temo smo izbrali uresničevanje osnovne pravice civilne družbe na tem področju: prostega dostopa do okoljskih informacij oziroma pravice biti obveščen in pridobiti zahtevano okoljsko informacijo. Spoštovanje te pravice namreč pogojuje možnost uresničevanja vseh drugih pravic civilne družbe na predmetnem področju.

Pri ocenjevanju uspešnosti Vlade smo uporabili tri indikatorje, s katerimi smo ugotavljali izpolnjevanje relevantnih vladnih nalog na politično-sistemski in operativni ravni, to je na področju razvoja zakonodaje, izvajanja Nacionalnega programa varstva okolja iz leta 1998 in izvajanja Programa sodelovanja med NVO in MOP – Partnerstva za okolje, ki so ga oblikovali in sprejeli predstavniki okoljskih NVO in MOP na prvem Okoljskem forumu leta 2001.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Izpopolnitev pravne ureditve dostopnosti okoljskih informacij za javnost

Za oblikovanje ocene dela vlade na področju razvoja zakonodaje smo ovrednotili izpolnjevanje načrtovanih relevantnih nalog zapisanih v programih dela vlade za leti 2001 in 2002. Pri ocenjevanju smo upoštevali tiste naloge, ki se nanašajo na pripravo oziroma sprejem predpisov, ki sistemsko urejajo dostopnost (okoljskih) informacij. Ti so: amandmaji k ZVO, podzakonski akt ZVO za implementacijo informacijskega sistema varstva okolja, zakon o ratifikaciji Aarhuške konvencije ter zakon o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ). Uspešnost Vlade pri izvrševanju navedenih nalog smo ocenili s srednjo oceno, predvsem po zaslugi najvišje izmed posamičnih ocen, ki jo je prisluščilo Ministrstvo za informacijsko družbo s tem, da je pripravilo in predložilo v parlamentarno obravnavo predlog zakona o dostopu do informacij javnega značaja.

Ocena: ☺

Izvajanje ukrepov NPVO na področju dostopnosti okoljskih informacij

Z uporabo tega indikatorja smo ocenili, v kakšni meri je Vlada uresničila operativne cilje na področju dostopnosti okoljskih informacij oziroma v kakšni meri je bila uspešna pri izvajanju načrtovanih kratkoročnih ukrepov NPVO iz poglavij Informacijski sistem varstva

okolja ter Okoljska zavest in sodelovanje javnosti. Za izvajanje relevantnih nalog iz NPVO smo ocenili uspešnost Vlade s srednjo oceno, tokrat po zaslugi najvišjih posamičnih ocen, ki jih je prisluščilo MOP za redno podpiranje izdajanja poljudnih in strokovnih publikacij na podlagi javnih razpisov, precej redno objavljane letnih poročil o kakovosti okoljskih medijev na podlagi državnega monitoringa (nosilec ARSO) in za sooblikovanje programa medsebojnega sodelovanja okoljskih NVO in MOP – Partnerstva za okolje.

Ocena: 😊

Izvajanje Programa sodelovanja med okoljskimi NVO in MOP – Partnerstva za okolje (PO) na področju dostopnosti okoljskih informacij

S tem indikatorjem smo ocenili, kako je MOP izpolnilo naloge za uresničitve skupnih ciljev MOP in okoljskih NVO za izboljšanje dostopnosti okoljskih informacij za javnost. Izvajanje PO je ocenjeno s slabo oceno. Kljub številnim kritikam predstavnikov okoljskih NVO na račun uresničevanju ukrepov iz PO, ocena ni najslabša predvsem po zaslugi posebnega javnega razpisa MOP za sofinanciranje projektov NVO, ki izhajajo iz nalog PO. Tako smo štiri od trinajstih ocenjevanih nalog, katerih so nosilke izvajanja tudi NVO, ocenili s srednjo oceno, saj jih je MOP izpolnilo polovično: omogočilo je NVO izvajanje predmetnih nalog z njihove strani, ni pa poskrbelo, da jih tudi samo izvede.

Ocena: 😞

Skupna ocena poglavja: 😞 ↑

Ocenjujemo, da je na področju prostega dostopa javnosti do okoljskih informacij v Sloveniji najbolj problematično pridobivanje relevantnih okoljskih informacij na zahteve zainteresiranih oseb (novi ZDIJZ še ni v celoti operativen). Samoiniciativno obveščanje javnosti s strani organov o stanju kakovosti okolja in drugih dejstvih pomembnih za njegovo varovanje se postopoma izboljšuje, predvsem z objavljanjem vse več informacij na svetovnem spletu. Slovenska javnost pa še vedno nima informacijsko-dokumentacijskega centra/knjžnice za varstvo okolja, kjer bi lahko imela neposreden dostop do zbranih in sistematično urejenih pomembnih informacij o okolju.

Relevantna poglavja: vsa

4.2 Trajnostni razvoj

Uvod in kontekst

Izvajanje načel trajnostnega razvoja v Sloveniji ima dva obraza; prvi je viden predvsem v obliki njihovega formalnega sprejemanja⁴, medtem ko se drugi kaže predvsem v pomanjkanju integriranja okoljskih in socialnih vsebin v sektorske politike. Ėetudi se lahko Slovenija navzven »pohvali« z razmeroma dobrim stanjem okoljskih sistemov (po metodologiji WEF se uvrščamo na 4. mesto v EU22), to še ne pomeni, da gre za posledico trajnostnega načina priprave in sprejemanja odločitev in izvajanja ukrepov na ravni države.⁵ Vlada RS letno pripravlja Poročilo o razvoju⁶, s katerim ocenjuje izvajanje Strategije

gospodarskega razvoja (SGRS), ki velja za temeljni dokument uveljavitve načela trajnostnega razvoja. Zaradi omejenih zmogljivosti nevladnih organizacij nismo samostojno razvijali metodologije za zgolj posebne indikatorje trajnostnega razvoja, ampak smo se odločili za tak izbor indikatorjev, s katerimi hočemo predvsem predstaviti tiste vsebine, ki se v samem konceptu prepletajo. Vključili smo indikatorje s področij proizvodnje in rabe nevarnih kemikalij, revšèine in socialne izkljuèenosti ter udelebe èensk v javnem in politiènem življenju.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Kolièine nevarnih kemikalij, danih na trg

Vlade so se leta 2002 na sreàanju v Johannesburgu dogovorile, da bomo do leta 2020 prenehali uporabljati in proizvajati kemikalije, ki škodljivo vplivajo na zdravje ljudi in okolje, pri èemer je potrebno upoštevati previdnostno načelo. Poznavanje vrst in kolièin nevarnih kemikalij v dr•avi je podlaga za strateško usmerjanje trendov rabe v smeri njihovega nadomešèanja in opušèanja. Leta 1999 prejeta zakonodaja o kemikalijah je uvedla obveznost poroèanja o kolièinah proizvedenih kemikalij in kemikalij danih na trg. Urad za kemikalije je sicer v zadnjih letih zbral prek 20.000 poroèil s strani zavezancev, vendar ne razpolaga z nobenimi strukturiranimi podatkovnimi bazami ali kakršnimikoli gradivi, v katerih bi bili zbrani letni podatki o kolièinah proizvedenih nevarnih kemikalij ali kemikalij, danih na trg v Republiki Sloveniji.

Ocena: ☹☹

Upravièenci do denarne socialne pomoèi po regijah

Koncept trajnostnega razvoja predpostavlja zmanjševanje stopnje revšèine v dru•bi. Ta na ravni odloèilno vpliva na njegove zmo•nosti vkljuèevanja v dru•beno življenje na vseh ravneh, predvsem v postopke odloèanja. Kljuènega pomena pri razumevanju tega indikatorja odziva je, da poveèevanje sredstev denarnih socialnih pomoèi v dr•avi (stalnih, enkratnih ali izrednih) še ne pomeni trajnih sprememb v strukturi revšèine in socialne izkljuèenosti v dr•avi. V Sloveniji je zaskrbljujoèe predvsem to, da je problem revšèine in socialne izkljuèenosti strukturen. Stopnja registrirane brezposelnosti po regijah se v veliki meri prekriva z regionalno razporeditvijo upravièencev do denarne socialne pomoèi (DSP). Opazna je rast števila tovrstnih izplaèil in povpreène vrednosti posamezne DSP od septembra 2001. To ima za posledico skoraj podvojena finanèna sredstva, namenjena izplaèevanju denarnih socialnih pomoèi v maju 2003. **Število prejemnikov DSP je od septembra 2001 do maja 2003 naraslo s 35.481 na 53.372 prejemnikov; hkrati se je poveèevala tudi višina DSP – s 34.005 SIT na 44.037 SIT.** Najveè upravièencev do denarne socialne pomoèi je v Pomurski regiji, ki za veè kot dvakrat presega slovensko povpreèje; visoko nadpovpreèen dele• pa še v Podravski, Zasavski, Spodnjeposavski, Savinjski in Zasavski regiji. Druge regije imajo manj upravièencev do denarne socialne pomoèi, najmanj v Goriški. Upravièencev do DSP je v Sloveniji v povpreèju 4,04 % populacije.

Ocena: ☹

Udeležba žensk v predstavniških organih

Razmerja zastopanosti žensk in moških v javnem življenju so odločilen pokazatelj vključenosti žensk v javno in politično življenje določene države. **Ženske so v Sloveniji v vseh vrstah predstavniških organov (državni zbor, državni svet, mestni in občinski sveti) podprezentirane.** V državnem zboru so zastopane s 13,3 % poslanskih mest, medtem ko so na lokalni ravni reprezentirane z le 13 %. Še slabše je v državnem svetu, kjer je le 7,5 % žensk, medtem ko so bile županje izvoljene le v 6 % občin. Dostopni podatki kažejo na trend povečevanja števila kandidatk na listah, vendar je stopnja njihove izvoljivosti še vedno nižja v primerjavi z moškimi kandidati. Leta 1992 je bilo na kandidatnih listah le 16 % kandidatk. Ta odstotek se je v letu 2000 dvignil na 23,5 %.

Ocena: 😊😐

Skupna ocena poglavja: 😊↓

Izhodiščno in razmeroma dobro ocenjeno stanje okolja ogrožajo predvsem negativni trendi na gospodarskem, povečevanje socialnih razlik, strukturna nezaposlenost in socialnem področju (višanje števila upravičencev do denarnih socialnih pomoči). Pomanjkanje urejenih in dostopnih nizov podatkov o rabi nevarnih kemikalij na ravni države kaže na pomanjkanje potrebe s strani odločevalcev, da bi z njimi razpolagali. Posredno to nakazuje tudi pomanjkanje strateškega razmisleka na področju gospodarjenja z nevarnimi snovmi. Od septembra 2001 do maja 2003 je število prejemnikov DSP naraslo za 50,4 %, hkrati se je za 29,5 % povečala tudi višina DSP. Povečevanje sredstev denarnih socialnih pomoči v državi (stalnih, enkratnih ali izrednih) še ne pomeni trajnih sprememb v strukturi revšine in socialne izključenosti v državi. Morda je povečevanje problema revšine povezano tudi z nizko zastopanostjo žensk, predvsem v političnih predstavniških telesih. V državnem zboru so ženske zastopane s 13,3 % (na volitvah leta 96 7,8 %), na lokalni ravni le s 13 %. Še slabše je v državnem svetu, kjer je le 7,5 % žensk, medtem ko so bile županje izvoljene le v 6 % občin. Oceno podeljujemo predvsem na podlagi upoštevanja ocene o razmeroma ohranjenem okolju v državi – kar je lahko tudi posledica pomanjkljivih podatkovnih nizov o stanju in obremenjenosti okolja – in je v primerjavi z večino EU22 držav relativno ugodno.

Relevantna poglavja: vsa

4.3 Zakonodaja in institucije

Uvod in kontekst

Slovenija je pravni red skoraj v celoti (85 %) uskladila z evropskim, pred nami pa je še zahtevnejša naloga: izvajanje predpisov v praksi. Pri izbiri indikatorjev smo se osredotočili na organiziranost in postopke Inšpektorata RS za okolje in prostor (IRSOP), ki je pristojen za nadzor nad izvajanjem oziroma spoštovanjem zakonov in drugih predpisov s področja okolja in narave. Namen njihovega dela je varovanja javnega interesa ter interesov pravnih in fizičnih oseb. Dovoljenja za obremenjevanje okolja in oceno usposobljenosti naprav

izdaja Agencija RS za okolje (ARSO) in o izdanih dovoljenjih obvešča IRSOP. Določena podjetja morajo redno izvajati predpisani monitoring in o rezultatih enkrat letno obveščati tudi IRSOP. Ob inšpekcijskem nadzoru so podjetja zavezana izročiti inšpektorju delno poročilo.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Število inšpektorjev in usposobljenost za posamezna področja

NPVO med prednostnimi cilji varovanja okolja in narave navaja ustrezno inštitucionalno krepitev in podaja oceno, da je eden od glavnih razlogov za neučinkovitost okoljevarstvene inšpekcije skromna kadrovska zasedenost, glede na sistematizirano število delovnih mest. Zaradi tega lahko IRSOP zadovoljivo obvladuje le največje onesnaevalce. Z indikatorjem odziva smo tako ocenjevali razmerje med sistematiziranim številom in dejansko zasedenostjo delovnih mest inšpektorjev na področju okolja. Čeprav je leta 2000 prišlo do povečanja števila zaposlenih inšpektorjev, se je zasedenost delovnih mest v primerjavi s sistematizacijo v letih 2000–2001 zmanjšala za 10 %. Primerjali smo tudi priporočila IMPEL glede stopnje in smeri izobrazbe inšpektorjev, čeprav so bila priporočila izdana šele leta 2003. *IRSOP priporočila glede stopnje in smeri izobrazbe inšpektorjev v celoti izpolnjuje*, saj ima največ zaposlenih inšpektorjev (84 %–85 %), VII. stopnjo izobrazbe, ostali pa VI. stopnjo ali magisterij. Smeri: kemija, biologija, kmetijstvo.

Ocena: ☹

Planiranje nadzora nad izvajanjem zakonodaje

Impel je leta 1997 oblikoval *minimalne* kriterije za okoljski inšpekcijski nadzor, ki priporočajo izdelavo plana za določeno časovno obdobje, zbiranje ustreznih informacij, analizo ugotovitev in nadaljnje spremljanje stanja v posameznih podjetjih. IRSOP pripravlja letne plane inšpekcijskega nadzora na osnovi priročnika EU o implementaciji okoljske zakonodaje ter prioritet MOP. Pomembno orodje za planiranje in izvajanje nadzora so tudi posebni priročniki, ki jih oblikujejo ekspertne skupine. Podatki iz priročnika in ostale informacije, zbrane s pomočjo analiz in posameznih obiskov, se zbirajo v posebnem informacijskem sistemu, ki pa je še v fazi implementacije.

Ocena: ☺

Skupna ocena poglavja: ☹↑

Iz ocene usposobljenosti inšpektorjev za okolje je mogoče zaključiti, da je njihova izobrazbena stopnja zadovoljiva. Bolj problematično je zagotavljanje večje dejanske zasedenosti delavnih mest v primerjavi s sistematizacijo, ki se je v letih 2000–2001 zmanjšala za 10 %. Ker je v naslednjem obdobju pred nami izvajanje prenesene EU zakonodaje, bo še posebej pomembna zadostna usposobljenost in število inšpektorjev za okolje. IRSOP izvaja priporočila IMPEL in s tem spoštuje minimalne kriterije za izvajanje okoljskega nadzora. Skupna ocena poglavja je nekoliko nižja predvsem zaradi slabe

informiranosti javnosti o delovanju IRSOP. Inšpektorat, razen predstavitvene strani, na spletu ne objavlja praktično nobenih informacij. Še posebej pogrešamo povzetke letnih poročil o inšpekcijskem nadzoru. Razumevanje delovanja IRSOP bi bilo večje, če bi bila njihova vloga in naloge javnosti jasneje predstavljene.

Relevantna poglavja: vsa

4.4 Zelena davčna reforma

Uvod in kontekst

Eden od ključnih vzrokov za okoljske probleme je, da signali trga ne upoštevajo stroškov degradacije okolja. Tako uporaba naravnih virov ni pravilno ocenjena, saj stroški posledic onesnaževanja niso vključeni v ceno končnih izdelkov (niso internalizirani), poleg tega pa so problematične tudi določene subvencije, ki so škodljive okolju. Davčna breme tudi ni pravilno alocirano, saj je delo zelo obdavčeno, uporaba naravnih virov pa le malo. Tako izkrivljeni signali trga o ceni naravnih virov stimulirajo netrajnostno proizvodnjo in potrošnjo. Namen zelene davčne reforme je rešiti opisani problem prek prerazporeditve davčne obremenitve iz dela na naravne vire in reformirati politike subvencioniranja.

Predstavitev indikatorjev in povzetek rezultatov

Ker vlada ni naredila eksplicitnih zavez na področju zelene davčne reforme, je bila izbira indikatorjev zelo teška. Izbrani indikatorji so sicer vsi indikatorji odziva, vendar nazorno opisujejo stanje na področju zelene davčne reforme. Kriteriji za izbiro:

- do kolikšne mere indikator izraža problem na področju zelene davčne reforme;
- koliko je merljiv (ali ga je mogoče izmeriti pravilno);
- dostopnost in razpoložljivost podatkov za merjenje.

Vladni cilji na področju zelene davčne reforme

Indikator je izbran ker razkriva enega od osnovnih izzivov zelene davčne reforme v Sloveniji: vlada temu področju ne namenja skoraj nobene pozornosti. Pogosto se zdi, da se v vladi ne zavedajo, kaj zelena davčna reforma sploh je, zato ni presenečenje, da vlada nima zastavljenih konkretnih ciljev na tem področju. Davčna reforma je v vladnih dokumentih sicer omenjena, vendar ne vsebuje značilnosti zelene davčne reforme. Edino NPVO omenja takšno reformo kot enega od orodij za doseganje ciljev na področju varstva okolja. Delo vlade je s tem indikatorjem ocenjeno negativno, saj je iz rezultatov moč sklepati, da v vladi ni razumevanja bistva zelene davčne reforme.

Ocena: ☹●

Stopnja obdavčenja fosilnih goriv

Cena fosilnih goriv ne izraža dejstva, da so njihove zaloge omejene in neobnovljive, kar vodi v njihovo netrajnostno potrošnjo. S pravilnim obdavčenjem se stroški internalizirajo, kar vodi v pravilnejši signal o ceni fosilnih goriv. Vlada na tem področju nima eksplicitno zastavljenih ciljev, implicitno pa si kot cilj zastavlja dosegi minimalne ravni obdavčitve v EU. To naželoma dosega, saj je obdavčitev bencina višja od ravni v eni od držav članic EU, razviden je pa tudi trend postopnega naraščanja obdavčitve tega energenta. Kljub temu delo vlade ni ocenjeno pozitivno, in sicer zato, ker ni jasno zastavljenih vladnih ciljev na tem področju in ker je obdavčitev bencina daleč pod povprečno ravnijo EU in je bistveno nižja od ravni, ki jo dosegajo nekatere države članice. Poleg tega cilj EU, ki si ga je Slovenija implicitno vzela za svojega, ni dovolj visok, vendar pa je moč je zaznati pozitiven trend, saj obdavčitev 98-oktanskega neosvinčenega računa narašča.

Ocena: 😊↑

Delež prihodkov iz okoljskih davkov v primerjavi s prihodki iz davkov na delo

Indikator kaže davčno obremenitev rabe naravnih virov in dela. Delo je močno obdavčeno, naravni viri pa le malo, kar spodbuja večjo rabo naravnih virov in rast nezaposlenosti. Za dosego ravnotežja je potrebno davčno obremenitev pravilno prerazporediti. Vlada nima zastavljenega cilja o realokaciji davčnega bremena z dela na naravne vire. Kljub temu je delež prihodkov iz naslova okoljskih davkov razmeroma visok (višji od povprečja EU), davki na delo pa, čeprav relativno visoki, ne dosegajo povprečja EU. Vseeno delo vlade na tem področju ni ocenjeno pozitivno, in sicer zato, ker ni jasno opredeljenega cilja na tem področju in ker je trend na tem področju negativen (davki na delo naraščajo, okoljski davki ostajajo bolj ali manj nespremenjeni skozi opazovano obdobje). Če vlada ne bo storila ničesar za prerazporeditev davčnega bremena, se bo trenutno razmerje poslabšalo.

Ocena: 😞↓

Skupna ocena poglavja: 😊●

Ocena dela vlade na področju zelene davčne reforme je v celoti bolj negativna kot pozitivna. Osnoven problem je nepoznavanje pojma oz. zamisli zelene davčne reforme. Vlada tega področja ni vključila v državne programe, strategije ali politike zato tudi nima definiranih tovrstnih ciljev. Kljub temu je trenutno davčno breme v Sloveniji v primerjavi z EU še dobro porazdeljeno med delo in okolje, toda glede na negativen trend bi morala vlada na tem področju napraviti več sistemskih korakov. Pri obdavčenju fosilnih goriv smo prav tako primerljivi z EU, toda še vedno ne dosegamo ravni, ki bi vodila k varčevanju s temi gorivi. Kljub temu da je slovenska vlada na področju zelene davčne reforme je dosegla nekaj pozitivnih rezultatov, bo morala vložiti še precej dela v razumevanje in izvajanje te reforme, če bo hotela dosegati resnično dobre rezultate.

Relevantna poglavja: energetika, podnebne spremembe, promet, trajnostni razvoj

Dostop do informacij

Ob začetku zbiranja podatkov za pripravo poročila smo na vsa relevantna ministrstva (Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstvo za zdravje in Ministrstvo za promet) naslovili prošnjo za pomoč pri dostopu do informacij, ki bi jih potrebovali za pripravo poročila. Z vseh ministrstev so se na našo prošnjo odzvali. Najboljše sodelovanje so nam omogočili predstavniki MP in MZ – Urad za varstvo kemikalij.

Problem je pri nekaterih poglavjih nastopil •e pri identifikaciji odgovornega resorja za podatke, predvsem tam, kjer smo komunicirali z drugimi ministrstvi, ne za MOP. Pri zbiranju podatkov z Ministrstva za okolje, prostor in energijo smo se soočili z večjimi zastoji. To je deloma razumljivo zaradi obsega zahtevanih informacij in dejstva, da je MOP tisto ministrstvo, ki smo ga v poročilu največkrat vzeli pod drobnogled. Precej podatkov je na razpolago v publikacijah in na svetovnem spletu, Pripravljenost na sodelovanja je bila odvisna od točke, na kateri smo hoteli priti do podatkov. Na ravni posameznikov (uradnikov) s tem skorajda ni bilo težav, prej nasprotno. Pomagali smo si tudi z javno dostopnimi podatki, objavljeni v različnih publikacijah in na svetovnem spletu, v enem primeru pa smo se poslužili tudi mini ankete. Težave so se pojavile, ko smo za dostop do informacij uradno zaprosili Ministrstvo za okolje, prostor in energijo (in nekaterim organom v sestavi). Na vprašanja smo po več kot enem mesecu dobili zelo skope odgovore. Ocenjujemo, da so ostali prikriti nekateri podatki javnega značaja, ki bi neposredno potrdili analitične ugotovitve o pristranskosti v korist ekstenzivnega, netrajnostnega razvoja in s tem tudi o okoljski škodljivosti nekaterih odločitev vlade.

Opombe

- ¹ Poleg finančne podpore v okviru programa Phare Access 2000, projekt sofinancirata tudi Veleposlaništvo Kraljevine Nizozemske in Urad vlade za informiranje.
- ² Nacionalni program varstva okolja, Strategija biotske raznovrstnosti, Strateške usmeritve za ravnanje z odpadki, programi dela vlade, pogajalska izhodišča za vstop Slovenije v EU, program sprejemanja pravnega reda EU, Koalicijski sporazum, itd.
- ³ BDP ni dovolj celovit pokazatelj kakovosti življenja in ima kar nekaj pomanjkljivosti. Kot zvišanje BDP (oz. zvišanje kakovosti življenja) se štejejo tudi npr. avtomobilske nesreče, stroški zdravljenja bolezni, ki nastanejo zaradi onesnaženega zraka, ali stroški sanacije izpustov nevarnih snovi v okolje. Poleg tega upošteva samo ekonomsko komponento kakovosti (del, ki ga lahko izmerimo v denarju) in ne vključuje pokazateljev socialne in okoljske kakovosti (npr. izobraženost, položaj človek, kakovost zdravstvenih storitev, onesnaženost življenjskega okolja, možnosti za rekreacijo v zdravem okolju, obseg zaščitene področij). Pomanjkljivosti BDP sicer odpravljajo nekateri alternativni kazalci, kot so indeks človeškega razvoja, Genuine Progress Indicator ali Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW), toda tudi naštetih kazalci imajo določene pomanjkljivosti ali pa so izredno težko merljivi. Tako BDP, kljub pomanjkljivostim, ostaja najbolj splošno uporabljen kazalec kakovosti življenja.
- ⁴ Enotni programski dokument (Single Programme Document) 2004 –2006, Služba Vlade RS za strukturno politiko in regionalni razvoj, Ljubljana, april 2003, predvsem str. 163 – 164
- ⁵ Svet za trajnostni razvoj, ustanovljen leta 1997, ni uspel zaživeti. Delno je bil instrumentaliziran za pripravo formalnih gradiv v procesu priprav na svetovno srečanje v Johannesburgu, 2002.
- ⁶ Poročilo o razvoju letno izdaja ZMAR. Do zdaj sta izšli poročila za leti 2002 in 2003. Okoljski del vsebuje sintezno poročilo, niz sedmih indikatorjev, indeks poristnega varčevanja in indeks uravnovešenosti ekonomskega razvoja. Poročila so dostopna na <http://www.gov.si/zmar/>.